

”Mamma är lik sin mamma”

- En kvalitativ studie av moderskap ur ett livsloppsperspektiv

”Mom is like her mom”

- A qualitative study of motherhood from a lifecourse perspective

Isabelle Ringsåker
Linda Hallstenson

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Samhällsanalytiker med inriktning organisering

Kandidatexamen/15hp

Satu Heikkinen

Annika Jonsson

2017-06-09

Löpnummer

ABSTRACT

The choice of studying motherhood was born out of our own self-perceived experiences as mothers, and in the sense of having a “book of rules” constantly present in the motherly role. Throughout times the motherly discourses surrounding motherhood have included aspects such as caring for and nurturing children, to take care of the household chores and to overall have an all seeing eye over the logistics of the home. In contrast, the men’s primary task is to provide the family with economic capital. ”The good mother”- this pure madonna figure, is often linked to a naturalness discourse which points towards women as created to bear children, giving birth and then finding themselves instinctively knowing how to take care of the newborn. This idea of motherhood as the women’s primary task is traditional in the sense of being rooted in historical contexts. Through a qualitative study, we wish to contribute to a wider understanding of the complex ways in which discourses work and affect the individual lives of women indulging in motherhood, focusing on their own experiences of motherhood. We have chosen to interview nine women from three different families, in each family three generations. Previous research points at two big discourses in western society- the naturalness discourse and the discourse surrounding gender equality. With a focus on these two discourses the study also is carried out with a lifecourse perspective as a way of capture the very important aspect of time. Time is a central part in our attempt to understand the ways in which discourses work, travels and modifies over time. Our findings, watching three generations of mothers reinforces the picture of the work towards equality is both complex and far from done. The motherly discourses are, even today, often characterized by a traditional thinking motivated by and linked to a perception of the natural when it comes to the different roles men and women are attributed. This, in turn, causes a collision with a “modern” discourse surrounding equality. Nowadays the roles embedded in the gender contract is overall more equal than before. Thus you could expect women to, in greater occurrence, be freed of the discursive fetters. Despite this, this study points at the opposite direction, leaving us with a feeling of failure when it comes to gender equality. A traditional discourse of “the good mother” is still present in a modified “modern” version.

Women in western society therefor are free when it comes to a lot of aspects, but not fully free in the sense of being themselves in the motherly role.

KEYWORDS: Motherhood, Lifecourse perspective, Discourse, Gender Contract

SAMMANFATTNING

Valet av att studera moderskapet föddes ur egna erfarenheter och upplevelser som mödrar, men även i den bemärkelsen att ha en ”regelbok” ständigt närvarande i moderskapsrollen. Genom tiderna har de moderliga diskurserna omgivande moderskap innefattat aspekter såsom att ta hand om och vårda barn, att sköta om hushållssysslor och att övergripande ha ett allseende öga över logistiken av hemmet. I motsats till detta är mannens huvudsakliga uppgift att förse familjen med ekonomiskt kapital. ”Den goda modern”- denna rena madonna figur, är ofta länkad till en naturlighetsdiskurs vilken pekar på kvinnan som av naturen skapad att bära barn, föda och sedan finna sig själva instinktivt veta hur hon ska ta hand om sin nyfödda. Denna ide om moderskapet som kvinnans huvudsakliga uppgift är traditionell i den bemärkelsen att den är sprungen ur historiska kontexter. Genom en kvalitativ studie är vår önskan att bidra till en bredare förståelse för de komplexa sätt i vilka diskurser verkar och påverkar kvinnor- vilka deltar i moderskapet, och deras individuella liv. Detta med fokus på deras egna upplevelser av moderskapet. Vi har valt att intervjua nio kvinnor från tre olika familjer, inom varje familj tre generationer. Tidigare forskning pekar på två stora västerländska diskurser- naturlighetsdiskursen och jämställdhetsdiskursen. Med fokus på dessa två diskurser görs också studien ur ett livslöppsperspektiv som ett sätt att fånga den så viktiga tidsaspekten. Tid är en central del i vår strävan att försöka förstå de olika sätt diskurser verkar, färdas vidare och modifieras över tid. Våra resultat, genom att studera tre familjegenerationers kvinnor förstärker en bild av att arbetet mot jämställdhet är både komplext och långt ifrån över. De moderliga diskurserna karaktäriseras än idag av traditionellare tankar ofta motiverade av och länkade till en föreställning om det naturliga gällande de olika roller män och kvinnor tilldelas. Detta skapar i sin tur en kollision med en ”modernare” diskurs som omger jämställdhet. Numera är rollerna inbäddade i genuskontraktet generellt mer jämlika än förr. Således så kan man förvänta sig att kvinnor, i större utsträckning, är befriade från dessa diskursiva fjättrar. Trots detta pekar denna studie i motsatt riktning och lämnar oss med en känsla av misslyckande när det kommer till jämlikhet. En traditionellare diskurs omgivande ”den goda modern” är fortfarande högst närvarande i en modifierad ”modernare” version.

Kvinnor i västerländska samhällen är således fria i många aspekter, men fortfarande inte fullt fria i den bemärkelsen att de kan vara sig själva i moderskapsrollen.

NYCKELORD: Moderskap, Livslöppsperspektiv, Diskurs, Genuskontrakt

FÖRORD

Intresset för att undersöka detta fält har väckts utifrån egna erfarenheter som mödrar.

”Goda kvinnor representeras av den goda modern, den goda dottern. Deras plats är vid hemmets härd. De offerar allt, utstår allt och ger genom sin självutplånande gestalt kraft till andra. Belöningen är andras välgång. Den goda modern, den goda dottern är madonnagestalter. Rena, uppoffrande och fullkomliga. De är givmilda, fläckfria, men samtidigt förbundna med jorden, det konkreta, kroppen. Folksagornas goda kvinna är moder och livmoder, som ständigt bär fram maten, barnet och godheten” (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997, s.41-42).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	2
2.1 Studiens avgränsningar	3
2.2 Disposition	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Naturlighetsdiskurs.....	5
3.2 Jämställdhetsdiskurs.....	7
4. Teoretisk referensram	10
4.1 Livsloppsperspektivet	10
4.1.1 Kronologisk ålder och timing.....	10
4.1.2 Kohort.....	11
4.1.3 "Länkade liv"	11
4.1.4 Hur dåtid formar framtid.....	12
4.2 Diskurs	12
4.3 Genuskontrakt	14
5. Metod	16
5.1 Metodologiska val och överväganden	16
5.1.1 Urval	17
5.1.2 Intervjuguide	18
5.1.3 Genomförande av intervju	18
5.1.4 Bearbetning av data och analys.....	19
5.1.5 Studiens vetenskapliga kvalitet	21
5.1.6 Forskningsetiska riktlinjer och överväganden	23
5.1.7 Metodologiska reflektioner	24
6. Resultat & Analys	26
6.1 Presentation informanter	26
6.1.1 Familj 1.....	26
6.1.2 Familj 2.....	27
6.1.3 Familj 3.....	27
6.2 Naturlighetsdiskursen	28
6.2.1 Äldre kohorten	28
6.2.2 Mellankohorten.....	30
6.2.3 Yngre kohorten.....	33
6.3 Är mamma lik sin mamma?	36
6.3.1 Familj 1.....	37
6.3.2 Familj 2.....	38

6.3.3 Familj 3.....	39
6.4 Sammanfattande diskussion- Naturlighetsdiskursen	40
6.5 Jämställdhetsdiskursen	43
6.5.1 Äldre kohorten	43
6.5.2 Mellankohorten.....	45
6.5.3 Yngre kohorten.....	47
6.6 Är mamma lik sin mamma?	49
6.6.1 Familj 1	49
6.6.2 Familj 2	50
6.6.3 Familj 3	51
6.7 Sammanfattande diskussion- Jämställdhetsdiskursen	51
6.8 Egentid	53
7. Diskussion.....	56
7.1 Reflektioner	59
7.2 Reflektion över uppsatsarbetet.....	60
7.3 Förslag på fortsatt forskning.....	60
Källförteckning.....	61
Bilaga 1.....	62

1. INLEDNING

”Mamma är lik sin mamma, ja kvinnans lott i livet är densamma.

*Det sade farmors mormors mor till sin farmors morbrors bror-
att livet är ett enda damma- damma.”* (Siv Malmqvist 1968)

Alla är väl på något sätt bekanta med denna trallvänliga landsplåga från 1968. Men visst ligger det något mer än humoristisk prosa och dikt bakom dessa rader? Visst ligger det ett uns av allvar i detta, relaterat till förväntningar som ofta präglar moderskapet. Detta vill vi undersöka vidare genom en kvalitativ studie av upplevelser kring moderskap över tid. Med inspiration av narrativ ansats (livsberättelser), är förhoppningen att vi ska erhålla en större förståelse för mödrars liv och handlingsfrihet utifrån kvinnors egna upplevelser, erfarenheter och skildringar av moderskapet.

Att bli mamma är för många kvinnor det största som händer i livet och det är också en tydlig markör för att ett nytt kapitel i livet tar vid. Men någonting träder också i kraft genom inträdet i moderskapet. Millers visar i en forskningsstudie från 2007, hur föreställningar i samhället bidrar till och samtidigt påverkar de olika sätt vilka kvinnor handlar och gradvis begripliggör moderskapet. Det existerar således en allmänt utbredd och normativ bild omgivande moderskap vilken också är länkad till ett tal om det naturliga. Modern framställs ofta som av naturen skapad och lämpad för att vårda barn. Intresset för att studera moderskapet hämtas ur egna upplevelser som mödrar men har även väckts av de skildringar som omger ”en god moder”. Bäck-Wiklund & Bergsten (1997) skildrar denna normativa bild i traditionella myter och folksagor. Kvinnor framhävs som av naturen goda och självutplånande i förhållande till andra, där belöningen är andras välgång. ”Den goda modern” framställs som en madonnagestalt: ren uppoffrande och fullkomlig- förbunden med jorden, det konkreta och med en kropp skapad för att bära och vårda barn i hemmets härd.

I framförallt västerländska samhällen har kvinnan de senaste decennierna erhållit ett större handlingsutrymme och intagit en större plats i arbetslivet. Parallellt med denna utveckling växer sig också en jämställdhetsdiskurs starkare (Miller, 2007). Tidigare forskning pekar på hur framförallt två stora diskurser existerar sida vid sida i vårt svenska samhälle. Dessa är naturlighetsdiskursen, en diskurs som ofta tar sig uttryck i föreställningar och uppfattningar om

det naturliga i relation till modern, barnet och i att vara kvinna. Vid sidan av denna finner vi jämställdhetsdiskursen, vilken betonar och strävar mot en jämställdhet mellan könen. För att studera dessa diskurser ville vi följa moderskap över tid för att komma åt och förstå hur upplevelser och föreställningar skapas och omskapas.

Vi valde att studera kvinnor i tre led från tre familjer, det vill säga mormor-mor-dotter. Kvinnorna i varje led är födda och får barn vid ungefär samma historiska tidsperiod och vi uppfattar därför att de tillhör samma kohort vad gäller denna livshändelse. Kvinnorna kunde i denna mån uppfattas ha dubbla positioner, en inom sin familj och en i en kohort. Under uppsatsarbetets gång har vi betonat tillhörigheten i olika kohorter, men tillhörigheten i olika familjer har samtidigt bidragit till att i viss mån kunna beakta direkta relationer mellan kvinnor i samma familj som samtidigt tillhör olika kohorter. Generationsbegreppet används i betydelsen familjegeration där en mor och dotter är två generationer.

Studien intar ett övergripande livsloppsperspektiv (Giele & Elder, 1998) för att ringa in vikten av hela livet och hur tidigare familjegerationer påverkar nästkommande generationer (Bengtson & Allen, 1993). Vår förhoppning är att denna uppsats ska bidra med att skapa större förståelse för hur normativa föreställningar och förväntningar omgivande diskurser manifesterats historiskt, hur de ter sig idag samt hur de färdas och förändras över tid. Huruvida en bild omgivande ”den goda modern” fortfarande begränsar eller möjliggör kvinnans strävan mot att leva sitt liv på det sätt hon själv önskar.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Studiens syfte är att utifrån ett livsloppsperspektiv undersöka hur kvinnor talar om moderskap över tid. Kvinnor från tre familjer och samtidigt tre kohorter, totalt nio, intervjuades genom kvalitativ intervjumetod. Ett särskilt fokus lades på hur upplevelser tar sig uttryck i föreställningar som kan härledas till en naturlighetsdiskurs eller en jämställdhetsdiskurs.

Frågeställningarna studien är uppbyggd kring är:

1. Hur talar kvinnorna om sitt moderskap?
2. Hur framträder normativa föreställningar kopplat till en naturlighetsdiskurs eller jämställdhetsdiskurs omgivande moderskap?
3. Hur lever normativa föreställningar kvar och förändras över tid?
 - Mellan kohorter?
 - Inom familjer?

Första frågeställningen är explorativ och bygger på ett narrativt förhållningssätt. Syftet med detta är att intervjupersonerna ska berätta förhållandevis fritt kring sitt moderskap. Den andra frågeställningen fungerar som ett sätt att sortera och rikta fokus på huruvida en naturlighetsdiskurs eller jämställdhetsdiskurs framträder och hur dessa gestaltar sig beroende av tid. För den tredje frågeställningen utkristalliserades under uppsatsarbetets gång en betoning på hur föreställningar lever kvar och förändras mellan kohorter. Men genom att beakta familjer blev det också i viss mån möjligt att se om diskurser lever vidare genom familjegerationer, hur dessa har förändrats över tid och på vilket sätt de överförts till nästkommande familjegeration.

2.1 STUDIENS AVGRÄNSNINGAR

Studien är avgränsad till att gälla kvinnor och deras berättelser. Mannen behandlas enbart i relation till kvinnornas beskrivningar av sitt handlingsutrymme inom föräldraskapet och i förhållande till familjen. Studien är också avgränsad i den bemärkelsen att det enbart är västerländska, vita medelklasskvinnor som studeras. Detta för att dessa kvinnor, i enighet med tidigare forskning, ligger närmast den uttalade västerländska moderskapsnorm som vi i studien avser att erhålla större förståelse för.

2.2 DISPOSITION

Uppsatsen har ett övergripande teoretiskt perspektiv- livsloppsperspektivet, som ett sätt att se på moderskapet över tid genom tre familjgenerationer. Perspektivet omfattar vikten av hela livet och hur tidigare familjgenerationer påverkar nästkommande generation, och används också som en hjälp till att fördjupa och utveckla studiens teorier.

I tidigare forskning presenteras fyra studier som behandlar moderskapet i förhållande till förväntningar och föreställningar, praktiker och mödrars eget agerande och handlande. Därefter introduceras de teoretiska perspektiv och begrepp som är mest centrala i studien. Utifrån dessa studier har framförallt två diskurser framkommit som vi sedan valt att fokusera på i uppsatsen. Dessa diskurser är en naturlighetsdiskurs och en jämställdhetsdiskurs.

Därefter redovisas studiens metodologiska tillvägagångssätt där en kombination av två kvalitativa metoder presenteras. Vi redogör för narrativ metod och livsberättelsen, hur vi resonerat vad gäller urval, samt för metodiska kriterier för halvstrukturerade intervjuer. Denna del följs av resultat- och analys, där vi urskiljer, tematiserar och analyserar nio informanternas livsberättelser. Här görs även en inledande beskrivning av alla informanter. Analysen är uppdelad enligt de diskurser studien avser att studera och det empiriska materialet sorterat och analyserat enligt studiens frågeställningar. Avslutningsvis förs en diskussion där slutsatser presenteras.

3. TIDIGARE FORSKNING

Moderskapet har visat sig vara ett väl beforskat fält. Vi bestämde oss tidigt för att använda oss av begreppen moderskap och diskurs i vår sökning av tidigare forskning. Upprinnelsen till dessa sökord grundar sig i vår egen förförståelse och i egna erfarenheter av att vi som mödrar upplever att vi har förväntningar och normer att förhålla oss till. Vi använde oss av både Karlstads Universitetsbiblioteks databas och Google Scholar i vårt sökande av material och vi fastnade för sammanlagt fyra studier som beskriver moderskap. Studierna pekar sammantaget på förekomsten av två diskurser omgivande moderskap, en naturlighetsdiskurs och en jämställdhetsdiskurs. Naturlighetsdiskursen som beskriver kvinnan som av naturen skapad och lämpad att vårda barn. I relation till denna diskurs såg vi att en diskurs omgivande jämställdhet var relevant att använda då den belyser kvinnans handlingsfrihet inom familjelivet.

3.1 NATURLIGHETSDISKURS

Miller (2007) belyser hur kvinnor diskursivt positionerar sig själva genom övergången till moderskapet. Det belyser således en transformation från ett tidigare liv som ”enbart” kvinna till ett liv som präglas av moderskapet. Miller (2007) riktar ett fokus på att studera upplevelser från kvinnor som lever upp till den traditionella stereotypen och passar inom ramen för vad som normativt anses vara ”en god moder”, en moder som av naturen är ämnad att föda, omvårda och leva för sitt barn. De kvinnor som Miller studerar lever alla i heterosexuella parförhållanden och tillhör en vit medelklass. Denna grupp anser hon särskilt intressant just för att de ligger så nära en utpräglad diskurs som omger moderskap.

Konstruktioner omkring det goda moderskapet har enligt Miller (2007) inte alltid varit så utpräglade, vilket kan tolkas som att de inte uppmärksammats på samma sätt historiskt. Hon pekar också på att det i andra och olika rumsliga kontexter dominerar skilda, likvärdigt dominerande diskurser. Olika upplevelser ryms i relation till i vilken tid man får barn, var i världen detta sker men också i andra faktorer såsom ras och klass. Dessa faktorer kan komma att påverka kvinnors val och de mönster som uppvisas, men också i vilken grad av engagemang kvinnan ”deltar” i den för tiden rådande naturlighetsdiskursen. Trots denna mångfald menar Miller (2007) att vissa mönster och aspekter är mer framträdande och också likartade vad gäller de diskursiva formationer som omger moderskap och omvårdnad, oavsett tid och kontext.

Hon belyser individers/kvinnors personliga erfarenheter till framförallt två ”officiella” diskurser: ”Den medicinska” och ”den naturliga förlossningsdiskursen” (Cosslett, 1994, s.4 i Miller, 2007). Naturlighetsdiskursen, i den bemärkelse den används i denna studie, har sitt ursprung i dessa två ”officiella” diskurser. Dessa tenderar att fokusera enbart på ”optimistiska berättelser” av födelse och moderskap. Optimistiska berättelser stödjer därmed stereotyperna för diskurser som omger ”en god moder”. Diskurser som ofta fokuserar på kvinnans biologiska kall till moderskapet och sitt barn och som också påvisar anlaget att instinktivt veta och förmå att ta hand om sin nyfödda. Millers forskningsstudie (2007, passim) bidrar till att visa på de olika sätt vilka kvinnor deltar och gradvis begripliggör moderskapet. Hon menar att det finns ett gap mellan de förväntningar som existerar inom rådande diskurser och de upplevelser hon tar del av från nyblivna mödrar. Miller (2007) belyser också Sverige i modern tid som ett exempel på hur en naturlighetsdiskurs utvecklas men fortfarande har ett starkt fäste i vad hon kallar ”traditionella naturlighetsargument”. Trots att diskurser är dynamiska och kan utmanas och omformuleras så tenderar de ändå att uppfattas som sanna. Inom de diskurser som formar reproduktion och moderskap, medför associationer med sanning och vetenskap att de kraftigt förstärks i sin dominans och ökar sin totalitära effekt. Detta menar Miller (2007) kan vara fallet vid tiden då kvinnan träder in i sitt moderskap. Det är högst sannolikt att kvinnor influeras av föreställningar som ”det naturliga och instinktiva” och litar till en expertis som säger sig veta bäst.

Studien visar även på hur erfarenheter som följer med själva barnafödandet förkroppsligas och kan fungera som en diskursiv vändpunkt, d.v.s. att kvinnan förhåller sig till ett nytt regelverk genom inträdet i moderskapet. Hon studerar också hur de enskilda kvinnorna engagerar sig, anammar och lever med denna kraftfulla diskurs. I enlighet med Miller (2007) anser vi att våra informanter har liknande levnadsvillkor och samma sociala status vid tiden för sitt första barn. Det är därför relevant att ta hjälp av den kunskap Miller (2007) förvärvat genom sin studie.

Östlihn (2009) studie visar på hur moderskapet förväntas vara och menar liksom Miller (2007), att naturlighetsargument fungerar som en stark kraft för att legitimera dessa uppfattningar. Kvinnlighet definieras delvis utifrån den roll kvinnan har inom moderskapet (Elvin-Nowak, 2001 i Östlihn, 2009) men värderas också utifrån hur väl hon sköter denna uppgift enligt dessa uppfattningar. Hon definierar vidare moderskap som en relation mellan mamma och barn- en social institution där normer, förväntningar och roller har typiska krav, mål och färdigheter. Således bygger ett sådant socialt normerande moderskap på förutsättningen att den som föder

också är nära och vårdar barnet. Det finns därmed specifika uppfattningar om hur en moder ska vara (Holm 1993, s.16 i Östlihn 2009, s.125-127).

3.2 JÄMSTÄLLDHETSDISKURS

Moderskapet beskrivs som nära förknippat med hushållsarbete, vilket är intressant i förhållande till en jämställdhetsdiskurs. Miller (2007) ställer en allmänt rådande jämställdhetsdiskurs jämte en allmänt rådande diskurs omgivande moderskap (Elvin- Nowak & Thomsson, 2001 i Miller, 2007, s.409). Även Östlihn (2009) ställer dessa två diskurser jämte varandra då hon beskriver hur kvinnan förväntas utöva yrkesarbete för att anses vara aktiv nog, men att det inte får gå ut över moderskapet. Detta kan innebära att kvinnans kompetens som mamma blir ifrågasatt (Elvin- Nowak 2001, s.43 i Östlihn 2009). Det blir en balansgång för kvinnan att klara av alla roller som tilldelas henne. Magnussons (2006) analyser av moderskapet utgår från normer som har skapats av de nordiska ländernas mångåriga jämställdhetspolitik och jämställdhetsideologier. Bland annat beskrivs hur mänskligt handlande växer fram och äger rum i relation till kulturella, institutionella och historiska situationer med grundval i personliga, interpersonella och samhälleliga processer. Detta beskrivs med hjälp av de psykologiska begreppen bemästrande och tillägnande som kan liknas vid något man uppnår på samhällsnivå och på individnivå. Ett slags personligt och samhälleligt godkännande av en viss färdighet eller kunskap man utför, exempelvis att vara mamma, vilken omgivningen godkänner och som därmed också blir en integrerad del av individens självbild (Magnusson 2006, passim). Detta kan man benämna som de normativa föreställningar vilka utformar diskursen som omger moderskapet och som påverkar och formar kvinnans beteende i sin modersroll. Ett sådant perspektiv blir även intressant i förhållande till dåtid och nutid. Det som förr var samhällets förgivettagna syn på familjen- den traditionella heterosexuella kärnfamiljen med klara roller, har över tid förändrats. Ett ifrågasättande av de traditionella idealen har skapat nya föräldra- och könsideal som medfört andra krav på framförallt modern i familjen. Kvinnan slussas mellan en roll som förvärvsarbetare parallellt med den traditionella modersrollen. Magnusson (2006) menar att vi har kommit längre vad gäller våra uppfattningar kring vad kvinnor och män är lämpade att göra. Handlingsramarna har vidgats och föreställningar har luckrats upp de senaste decennierna. Män deltar mer i omvårdnaden av sina barn och könskvoten på arbetsmarknaden är i stort sett 50/50. Samtidigt fortsätter kvinnor i högre grad att jobba deltid vilket kan bidra till att det faller sig naturligt att modern väljer att vara hemma med barn. Bekkengen (2002) problematiserar den svenska jämställdheten och belyser hur kvinnor, framförallt efter sin

mammaledighet, i högre grad väljer att arbeta deltid. Föräldraskapet fungerar därmed som en reducerande kraft i förhållande till kvinnans arbete. Hon beskriver att det existerar en slags "kollektiv flexibilitet" bland kvinnor vilken kan förklaras som en vilja och en strävan mot att "...lindra reproduktionens intrång i produktionens sfär" (Bekkengen 2002, s.85). Bekkengen (2002) poängterar också hur föräldraskapet ofta reducerar och kraftigt förminskar chanserna att erhålla eller behålla den position kvinnan har på sin arbetsplats. Kvinnans deltidarbete betraktas negativt i relation till produktion, medan mannens pappaledighet istället betraktas positivt i relation till föräldraskapet (Bekkengen, 2002). Magnusson (2006) menar att de val föräldrar gör i att mödrarna i högre grad stannar hemma med barn, ofta beskrivs av dem själva som "ett naturligt val", "det kändes självklart", "det föll sig så" eller "alla andra gjorde så". Magnusson (2006) menar därför att föreställningar om vad som är det naturliga i relation till könstillhörighet och barnfamiljer är något som bör diskuteras, då mycket tyder på att könsbundna traditionella mönster lever kvar när det gäller ansvar och arbetsdelning i hemmen (Magnusson 2006, s.226-227). Bäcklund-Wiklund & Bergstens (1997) studie visar på att det har skett en förändringsprocess vad gäller kvinnans ställning från att leva efter ett hemmafruideal, till att frigöra sig och få mer individuella rättigheter. Modellen med den svenska hemmafrun som regel försvann mellan 1960 och 1980-talet. I början av 1980-talet var ca 20 procent av kvinnorna i Sverige hemmafruar medan 80 procent var förvärvsarbetare, till skillnad från slutet på 60-talet då den traditionella hemmafrun bestod i en andel av 70 procent av kvinnorna (Bäcklund-Wiklund & Bergsten 1997, s.14-20). Mönster som lever kvar trots den jämställdhetslag som slog i kraft i juli 1980 och som också reviderades i början på 1990-talet. Denna lag formulerar ett jämställdhetsmål som kan sammanfattas i att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Både vad gäller arbete och ansvar för barn och hem, samt samhällsliga angelägenheter. Ett mål som enligt Bäcklund-Wiklund & Bergsten (1997) inte verkar levas upp till.

Den forskning som presenterats har relevans för denna studie då dessa visar på hur traditionella och moderna föräldraideal existerar parallellt med varandra, och att män och kvinnor idag är mer medvetna om detta faktum. Det traditionella idealet innefattar alltså en naturlighetsprincip könen emellan och vad som är det mest "naturliga" för mannen respektive kvinnan i sin föräldraroll. Det traditionella idealet innebär således att man fortfarande ser olika förmågor i relation till könstillhörighet. Olika färdigheter antas alltså bemästras bättre eller sämre beroende på kön. Det moderna idealet innebär å andra sidan att dagens föräldraskap i högre grad ska vara könsneutralt. En uppluckring av det traditionella i relation till det moderna har skapat ett ökat

utrymme för identitetsskapande där könsbestämda förmågor inte längre är lika låsta. Från att mödrar förr förknippats med biologiska dimensioner och omvårdnad under barnets tidigare år, och mannen med disciplin och föräldraskap till barn i något högre ålder, till att istället gå mot en högre jämställdhet mellan mödrars och faders insatser som föräldrar, oavsett ålder på barn (Magnusson 2006, s.136-158). Kvinnor och män förväntas leva jämlikt då kvinnors orientering mot arbetslivet ökar samtidigt som mäns orientering mot familjelivet ökar. I Sverige påstås det ha skett en förändring, en övergång från en traditionell familj med ojämlik rollfördelning och fasta skillnader mellan könen, till en jämlik familj där man och kvinna förutsätts dela lika i allt (Bäcklund-Wiklund & Bergsten 1997, s.14-15).

Det är utifrån dessa olika dimensioner kring moderskapet som vi vill problematisera en naturlighetsdiskurs och jämställdhetsdiskurs i förhållande till varandra. Genom en sådan problematisering vill vi öka vår förståelse för hur normativa föreställningar sett ut över tid, hur de uppenbarar sig mellan kohorter och hur de lever vidare inom familjer, ur ett kvinnoperspektiv.

4. TEORETISK REFERENS RAM

4.1 LIVSLOPPSPERSPEKTIVET

Livsloppsperspektivet är ett övergripande teoretiskt perspektiv för studien. Detta fungerar som ett verktyg i våra analyser av narrativen och för att förstå hur moderskapet upplevs beroende av tid och i förhållande till familj. Perspektivet hjälper oss som forskare att öka förståelsen för samspelet mellan det individuella, det kollektiva, det kontextuella och dåtid- nutid. Perspektivet omfamnar vikten av hela livet och hur tidigare familjgenerationer påverkar nästkommande generation och används också som en hjälp till att fördjupa och utveckla studiens teorier.

"Individens biografi kan ses som formad genom samspelet mellan individens tid och utveckling under vilken han/hon lever" (Jeppsson, Grassman & Hyden 2005, s.25).

Att använda just livsloppsperspektivet för att förstå mödrars liv grundar sig i idén om att det finns gemensamma men också olika innebörder av att vara mamma i olika tider. Det sätter innebörden av moderskapet i ett sammanhang som innefattar hela livets dynamik och kopplar samman känslor, händelser och upplevelser förknippade med moderskapet (Jeppsson, Grassman & Hyden 2005, s.25). Perspektivet berör också intersektionen av sociala och historiska faktorer med personlig biografi. Det är därför av vikt att utgå från livsloppsperspektivet vid vidare analys och i kombination med andra teorier.

Livsloppsperspektivet ringar alltså in vikten av tid, kontext, process och mening i mänsklig utveckling och familjeliv (Bengtson & Allen 1993). Det är det viktiga fundament som behövs för att förstå hur uppfattningar, förväntningar och tankar rörande moderskapet har en historisk förankring, hur de förändrats över tid och på vilket sätt de påverkar idag. Ett livsloppsperspektiv fungerar som ett sätt att lyfta fram tidsperspektivet men också för att rikta fokus på generationsväxlingar. Perspektivet använder sig av olika begrepp för att förklara och organisera livsloppets olika faser och vi har i studien valt att presentera och förklara fyra av dem som är till bäst hjälp för studiens syfte.

4.1.1 KRONOLOGISK ÅLDER & TIMING

Ålder används på många sätt för att organisera socialt liv. Ålder som markör speglas också i förväntningar som omger i vilken kronologisk ålder det anses lämpligt att träda in och ur olika sociala roller, tex att bli mamma. Kronologisk ålder och "timing" kan ses som kopplat till ett

kulturellt ideal som innehåller åldersrelaterad utveckling eller sekvenser av roller och grupptillhörigheter vilka individer är förväntade att delta i under livet. Man kan tala om timing av händelser i den yrkesmässiga domänen och huruvida de passar väl eller inte med de förväntningar som ställs samtidigt i familjedomänen. I modern tid kombineras ofta att göra karriär i samband med att skaffa familj och samtidigt som vi har små barn. Dessa förväntningar är en del av en viss kultur och kan också ändras. Detta kan tydligt ses de senaste årtiondena när exempelvis tidpunkten för att få sitt första barn sträcker sig högre upp i ålder. Förväntningar reflekteras också i lagar, regler och är en del av en generell tidtabell som vi följer för timing av större livshändelser. Denna tidtabell som är livsloppet kan också benämnas som en ”social klocka” vari en viss timing av händelser sker. Steget från en plattform in i en annan är oftast markerad genom en specifik livshändelse eller en social förändring- som exempelvis moderskapet.

4.1.2 KOHORT

”Individens åldersindelade mönster av utveckling inbäddade i sociala institutioner över en viss historisk epok” (Jeppsson, Grassman & Hyden 2005, s. 25).

Förenklat kan man beskriva kohort som historisk tidplacering vad gäller individens egen födelse, men även olika faser under en individs livslopp som exempelvis inträdet till moderskapet. Livsloppet och dess faser kan antas påverkas av och konstrueras genom institutionaliserade normer kring livets olika steg, faser och åldrar. Intervjupersonerna i vår studie har också samtidigt en familjeposition. Här sammanfaller att tillhöra den äldsta generationen i en intervjuad familj med att också tillhöra det vi kallar för den äldre kohorten, den mellersta generationen för mellersta kohorten och den yngsta generationen för den yngsta kohorten. Begreppet kohort används således för att tydliggöra den viktiga tidsaspekten som är central i studien.

4.1.3 ”LÄNKADE LIV”

Begreppet syftar till att belysa hur människors liv är beroende av varandra och hur de är ömsesidigt sammankopplade på flera nivåer. Samhälleliga och individuella erfarenheter är länkade genom familj och dess nätverk av delade relationer (Glen & Elder, 1998). ”Länkade liv” är således ett begrepp som används för att beskriva hur kvinnors liv i familjeledet går in i och påverkar varandra.

4.1.4 HUR DÅTID FORMAR FRAMTID

Denna del har ett visst samband med "länkade liv". Glen och Elder (1998) beskriver detta fenomen i aspekter av hur historiska krafter formar sociala banor för familj, utbildning och arbete, och hur dessa krafter också har inflytande på beteenden och i vilken linje en utveckling sker. Individens livslopp beskrivs som inbäddat i och format av historiska tider och platser av vilka hon erfar under sin livstid. Tidigare val, möjligheter och omständigheter under livsloppet påverkar framtiden och individer konstruerar också sitt eget livslopp genom dessa val och handlingar. Val och handlingar som i sin tur styrs av möjligheter och begränsningar historiskt och i andra faktorer, såsom sociala omständigheter. Dåtiden har således potential att forma nutid och framtid, vilket kan visualiseras som en dominoeffekt. Detta kan inträffa på flera nivåer- på kohort och på individuell/familjenivå, t ex kan en generation överföra ett "eko" av historiska omständigheter/händelser till nästkommande generationer (Glen & Elder, 1998).

4.2 DISKURS

För att förklara diskursbegreppet har vi valt att ta hjälp av Nilssons (2008) förenklade tolkningar för att underlätta för läsaren. Detta motiverar vi i vikten av att den sociologiska kunskapen ska kunna förstås av alla, då Foucault tenderar att ha ett både avancerat och filosofiskt språk. Dock har vi även valt att använda oss av Foucault som originalkälla för att stärka redogörelsen för begreppet. Utifrån Nilssons (2008) definition av Foucaults diskursbegrepp kan man beskriva diskurs som ett begrepp som inbegriper makt, kunskap och vetande. Vilken roll olika former av makt, kunskap och vetande spelar och styr, påverkar och sätter gränser för vårt tänkande och därmed också vårt sätt att leva (Nilsson 2008, s.175). Diskursbegreppet används för att beskriva normativa föreställningar som omger moderskap. Det betonar hur kvinnornas berättelser och upplevelse av moderskapet påverkas av samhälleliga diskurser. Norm och avvikande beteende fungerar som en förlängning av diskursbegreppet och som ett sätt att tydliggöra vilka värderingar och vilket handlande som är accepterat/icke accepterat i samhället. Detta sätts i relation till den tid då kvinnan får sitt första barn. I studien kommer begreppet användas i förhållande till de naturlighetsargument och jämställdhetsargument som återkommer i samtalen.

Definitionen som ligger till grund för att förklara diskursbegreppet är Foucaults diskursanalys. Foucault beskriver diskurs som en kommunikation som involverar specialiserad kunskap av olika sorter där de som för diskursens talan är de med de rätta kvalifikationerna, gester och

beteenden enligt diskursens regler. Dessa procedurer möjliggör en makt och en kontroll över diskursen och fungerar som ett slags hinder och utestängning för att diskursen skall bevaras och spridas endast inom ett slutet område där den distribueras enligt strikta regler. Dessa väktare för diskursen kan vara såväl människor som sociala mekanismer och strukturer. Foucault beskriver även att diskursanalysen går ut på att man studerar hur man beskriver fenomen och förändringar över tid. Dessa förändringar påverkas av diskursens regler och hur makten för diskursens talan, således hur diskursen utvecklar sig (Nilsson 2008, s.62-64). De som besitter legitimitet i diskursen styr diskursen och innehar makten över vetandet och vilken kunskap som diskursen skall förmedla. Detta blir i sin tur ett sätt att kontrollera befolkningen och normerna i samhället (Foucault 2008, passim). Denna typ av kontroll över individen förändrar på sikt beteende, språk och tankesätt utifrån de normativa föreställningar som dominerar i samhället. De subjekt vi är i olika situationer beror på de olika regler, normer, diskurser och relationer som dessa förväntningar skapas utifrån (Nilsson 2008, s.180-181). Normer är alltså en del av diskursen och medskapare av de gränssättningar och regleringar av människors handlingsutrymme/handlingsfrihet, i detta fall inom moderskapets sfär. Normer skildrar vad som förväntas av mödrar och vilka sanktioner som uppstår när modern inte följer rådande diskursiva normer. Normer fungerar på detta sätt både reglerande och kontrollerande. Denna diskursiva kontroll har alltså en begränsande effekt på vårt tänkande, samtidigt som det också finns utrymmen inom diskurserna som gör det möjligt att tänka annorlunda. I detta spelar en tidlig och rumslig aspekt in. Det handlar om att använda gamla invanda diskurselement i nya sammanhang (Nilsson 2008, s.66). Officiella diskurser såsom naturlighetsdiskurs, könsdiskurs och medicinsk diskurs är begrepp som ofta återkommer i forskning som omger moderskap (Cosslett 1994, sid.4 i Miller 2007, s.338). Naturlighetsdiskursen är speciellt intressant i denna studie eftersom kvinnan genom sin kropp besitter möjligheten att bära och föda barn. Detta begrepp innefattas därför specifikt i den generella bild av moderskapet som studien vill fånga. I denna bild ingår framförallt de outtalade och institutionaliserade förväntningar och krav som en kvinna genom inträdet i moderskapet kan ställas inför, framförallt utifrån rådande samhälle. Naturlighetsdiskursen är den diskurs som i denna studie ligger till grund för de diskurser som omger den goda modern. Aktuellt är också en modern diskurs som omger jämställdhet då denna har konsekvenser för hur den moderliga diskursen omformats över tid och ter sig idag. Det är i denna diskurs som den största konflikten med moderskapsdiskursen ligger.

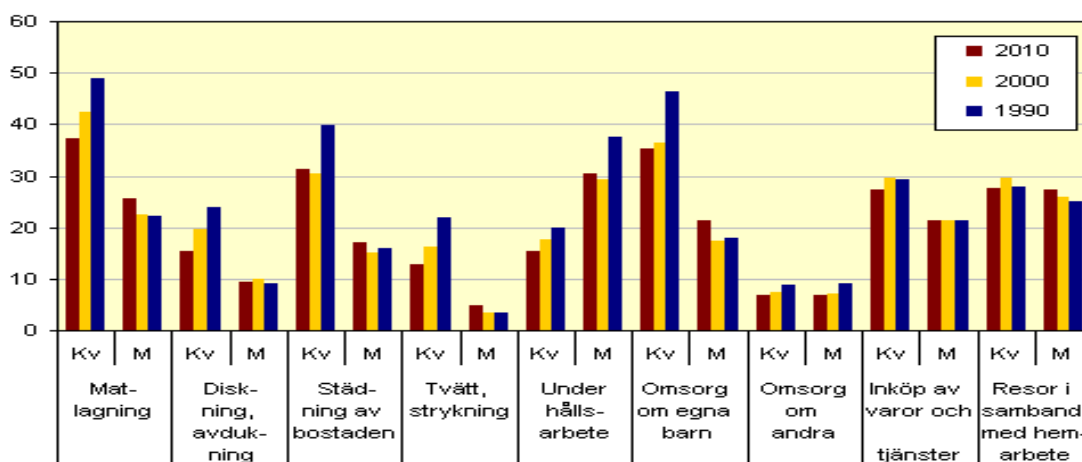
Diskurserna skapar alltså ett visst meningsutrymme men dock endast inom ramen för den kultur som omger individen, vilket innebär att man inte tillåts tänka utanför de diskurser man är en

del av. Därmed begränsas denna studie i att utgå från ett västerländskt perspektiv på moderskapet och dess omgivande diskurser. Foucaults diskursbegrepp används således som ett redskap för att belysa hur bilden av och förväntningar runt moderskapet formats av faktorer som speglar rådande samhälle, och hur dessa förväntningar är en del av ett informellt regelverk vilket kvinnor är förväntade att följa. Foucaults beskrivning av diskursbegreppet fungerar som en grund för studiens förståelse av begreppet och utgör den analysram i vilka diskursiva formationer studeras.

4.3 GENUSKONTRAKT

Genuskontrakt används för att tydliggöra förväntningar, normer och ansvarsområden för kvinnor i relation till män. Detta begrepp är i studien beroende av naturlighetsdiskursen då denna ligger till grund för många av de förväntningar som styr kvinnans roll i parrelationen. Genuskontraktet belyser också tydligare vilka ansvarsområden respektive kohort förväntas uppfylla som kvinna, fru och framförallt moder, i förhållande till den tid de får barn.

I de flesta moderna samhällen i vilka det finns tillgänglig data, är det oftast kvinnor som står för större del hushållsarbete såsom städning, matlagning och det största ansvaret med att ta hand om barn. Denna uppdelning beskriver Hirdman (1998) som ett stereotypt genuskontrakt och innebär att män tar hand om och försörjer kvinnor medan kvinnor är positionerade i att sköta hem och barn.

Källa: SCB

Den här sortens hemarbete hänger ofta samman med en kulturell föreställning av kvinnor som omvårdande, kärleksfulla, självupoffrande och strävsamma, som ”goda mödrar” (Connell

2009, s.15). Denna ordning härleds och förklaras ofta med en patriarkal maktstruktur som genomsyrar vårt samhälle. Hirdman (1998) menar dock att denna uppdelning och struktur är mer komplex och hon belyser också ett behov av att lyfta upp kvinnans egen roll i att bibehålla denna genusordning.

”Det är ett sätt att förstå hur både män och kvinnor, ofta mycket energiskt, handlat tillsammans-ibland får jag en bild av ett ok lagt över de böjda ryggarna där de vacklar tillsammans över livets åkrar. En något dyster bild som jag balanserar mot bilden av ett kontrakt som man/kvinna river i stycken” (Hirdman 1998, s. 10)

Hirdman (1998) använder sig av begreppet genus- latin för kön och släkte, art och slag som en markör för det mänskliga tänkandet och görandet kring det faktum att människor kan delas upp i kvinna/man. Hon menar också att det finns ett mönster i samhällets genusordning- ständigt närvarande oavsett tid och plats. Hon tar avstånd från det naturlighetsargument som ofta ligger till grund för den generellt rådande diskursen som omger moderskapet och menar att det istället är människan som gått in och ändrat i naturen. Hon menar att kvinnor är medskapare i upprätthållandet av en traditionell genusordning. Hirdman (1998) använder sig således av begreppet genuskontrakt för att visa på hur genusordningen gestaltar sig i tid och rum. Detta för att rama in ”självklarheter” såsom vanor, tankar och handlingar lagrade och som ständigt upprätthålls. Kontrakt, för att peka på mycket tydliga (konkreta) nästintill cementerade (formaliserade) bestämmelser som omger könens ordning; Vem gör vad, vem är vad? Dessa bestämmelser rör såväl fysiska platser som idéer omgivande manligt respektive kvinnligt. Hon vill med detta blottlägga och ifrågasätta dessa ”självklarheter”. Genus och genuskontrakt är också relevant och intressant i relation till diskurs, normer och normbrytande beteende.

5. METOD

5.1 METODOLOGISKA VAL OCH ÖVERVÄGANDEN

Utifrån studiens syfte har vi valt att göra kvalitativa intervjuer. Ett narrativt förhållningssätt har använts som det primära metodvalet där fokus ligger på informanternas egna berättelser kring upplevelser omgivande sitt moderskap. Detta metodval har vi valt att kombinera med metodiska kriterier för halvstrukturerade livsvärldsintervjuer utifrån Steinar, Kvale och Brinkmanns (2009) definition. Avsikten med ett sådant angreppssätt är att ha någorlunda kontroll över att intervjun håller sig inom ramen för det ämne vi avser att studera, men att ändå komma åt den personliga berättande delen- det narrativa inslaget. Det narrativa förhållningssättet ger också informanterna stor frihet att själva styra samtalet, vilket kan innebära att intervjun styrs in på och berör intressanta delar av deras livsvärldar som annars inte hade yttrat sig.

Johansson (2005) beskriver narrativ metod som kopplat till studiet av berättande och en metod för att samla in och analysera muntliga eller skriftliga berättelser (Johansson, 2005, s.21). Hon beskriver livsberättelse som *”den berättelse som en person berättar om sitt liv eller valda aspekter av sitt liv”* och menar vidare att livsberättelsen är en självbiografisk synliggörande, identitetsskapande och meningsskapande skildring av människors egna tolkningar, komplexitet och motsägelsefullhet som de upplever i sina subjektiva liv (Johansson 2005, s.23). Berättelserna blir därför både en ingång till en viss historia och samtidigt konstruktioner av identitet som görs under intervjuens gång. I denna studie fungerar livsberättelsen som en språklig aktivitet där informanterna presenterar en viss version av sig själva, identiteten som mamma och upplevelsen av att vara mamma utifrån egna erfarenheter. Johansson kallar dessa livsberättelser för ontologiska eller personliga berättelser i vardagen (2005, s.96). I studien har vi fokuserat på innehållet i dessa ontologiska berättelser och försökt att urskilja likheter och olikheter i informanternas attityder, självbeskrivningar och livsåskådningar gällande moderskapet men också hur de positionerar sig i förhållande till samhället och de diskurser som omger moderskapet. Livsberättelser har i denna mening även en moralisk betydelse då man med berättelsen vill förmedla en moralisk poäng i enlighet med kulturens eller den sociala gruppens normer och värderingar (Johansson, 2005, s.46). Det är huvudpersonens porträttering som formar berättelsens stil och genre och som har betydelse för vilken helhetsbild vi får av en speciell familjgeneration.

Vi inspireras av narrativ metod men har inte följt denna fullt ut. Anledningen är att denna metod utgår ifrån att intervjuaren inte styr berättelsen eller presenterar nya element som inte finns i själva berättelsen. Intervjuaren ska inte heller avbryta utan låta informanterna berätta om sitt liv från början till den aktuella dagen (Trost, 2005, s.27). Som intervjuare ska man vara en lyssnande aktör och hålla sig till det som informanten väljer att själv föra fram (2005, s.28). Utifrån studiens syfte behövdes inte empiri från ett helt liv. Det krävs även en viss styrning för att rikta fokus på studiens kärna. Denna kan vara svår att nå om man helt fritt låter informanterna berätta om sitt moderskap. Som Trost (2005) beskriver så finns då risken att studiens kärnämne inte aktualiseras i informantens utsagor. Därför kombinerades den narrativa ansatsen med riktlinjer för halvstrukturerade livsvärldsintervjuer.

Studien metodologiska inslag bygger på ett abduktivt förhållningssätt vilket innebär att vi har tagit med teorier men har omtolkat dessa under resans gång. I bearbetningen av empirin har teoriramen modifierats och en pendling mellan deduktion och induktion har skett. Det är tolkningen av empirin som skapar förståelsen och som utgör själva kärnan till analysen. Därför fungerar de existerande teorierna som ett ramverk och ett hjälpmedel och ger utrymme för ett begreppsligt nyskapande i studien. Abduktionen hjälper därmed till att ge oss ny och utökad kunskap (Wedin & Sandell 2004, s.12-17), något som vi anser går i linje med det narrativa hermeneutiska förhållningssätt som vi har. Det är också i linje med det narrativa förhållningssättet som vi har format våra frågeställningar utifrån. Informanternas framställning av sitt moderskap och upplevelser är i centrum för vår tolkning och analys.

Fråga 1 är en mer öppen fråga som bygger på det narrativa förhållningssättet där kvinnorna fritt talar om sitt moderskap. Fråga 2 är en specificering som bygger på tidigare forskning där vi fokuserar på naturlighetsdiskurs och jämställdhetsdiskurs och hur dessa beskrivs över tid. Fråga 3 studerar förekomsten av diskurserna mellan kohorter och inom familjer. Genom att använda oss av både kohorter och familjer fångas såväl en tidsaspekt som att se om möjliga diskurser lever vidare genom familjegerationer.

5.1.1 URVAL

Urvalet består av informanter från 3 olika familjer. Familjerna består av 3 familjegerationers kvinnor med olika födelseår och år då de blev förstagångsmammor. Tre familjer med generationsavgränsningar inom samma födelsekohort har valts för att få fram likheter och olikheter utifrån tid och den kulturella kontext de ingick i vid tiden då de fick sitt första barn.

Äldsta kohortens kvinnor födda under antingen sent 1930-tal eller under 1940-tal, mellersta kohortens kvinnor födda under 1950- och 1960-tal och yngsta kohortens kvinnor födda under 1970-tal och framåt. Motivet till att just dessa kohorter valdes beror dels på våra egna relationer till informanterna och dels på tillgängligheten. De familjer som ingår i studien har vi på något sätt relationer till, något som vi också upplevde vara positivt i förhållande till den öppenhet som det narrativa metodvalet fordrar. Tillgängligheten innebär att vi i vår omgivning sökte efter respondenter som vi visste hade tre kohorters kvinnor i livet och där alla hade fått barn, vilket var en förutsättning för att kunna göra undersökningen. Utifrån vår förförståelse och den tidigare forskning vi använt oss av har vi sett att olika samhällsliga processer som påverkat föräldraskapet förändras och utvecklas under dessa perioder. Detta anser vi gör urvalet än mer intressant och meningsfullt. Dessa samhällsliga processer innefattar bland annat jämställdhet som faktum, kvinnor på arbetsmarknaden och barnomsorg som en konsekvens.

5.1.2 INTERVJUGUIDE

En intervjuguide har använts som underlag för intervjuerna där frågor har strukturerats utifrån de teman som ska täcka och belysa syfte och frågeställningar (se bilaga 1). Då avsikten var att genomföra halvstrukturerade livsvärldsintervjuer utformades guiden som en översikt över de ämnen som skulle täckas och förslag till frågor. Guiden gav därför utrymme för en relativt öppen intervju där uppföljning av nya ämnesriktningar tilläts men där syftet med undersökningen var tydlig. Viktigast var att intervjuguiden och utförandet av intervjuerna gav utrymme för reflektioner, fria associationer och berättande. Detta för att fånga upp informanternas upplevelser och erfarenheter.

Vi har strävat efter att formulera relativt enkla intervjufrågor för att undvika missförstånd hos våra informanter. Svårare teoretiska begrepp har formulerats om och förenklats. Ordet norm har exempelvis bytts ut mot ”förväntningar”, ”uppfattningar” och ”samhällssyn”. Vi har även valt att inte använda begreppet diskurs, utan vi har exempelvis beskrivit detta som ”omgivningens acceptans av” och ”påverkan på” moderns handlingar. De teoretiska begreppen blir ett verktyg i vår tolkning av informanternas utsagor.

5.1.3 GENOMFÖRANDE AV INTERVJU

Den översiktliga utformning vi förhöll oss till i genomförandet av intervjuerna, visade sig skapa de öppna och avslappnade samtal mellan oss forskare och informanter som vi hade hoppats på.

Det skapade dock en utmaning för oss som intervjuare i att lyckas styra samtalet i den mån vi behövde och ställa de frågor som intervjuguiden innehöll, samt att inte få för långa intervjuer. Som tidigare nämnts så öppnade metoden upp för sidospår och att berättelser som omgav ett visst tema kunde behandlas längre. Trots att inte alla de 20 frågorna som intervjuguiden innehöll ställdes, besvarades de på något sätt ändå av informanterna. Alla frågorna besvarades i samtalen vilket medför att kvaliteten på det empiriska materialet anses mycket god. Vi anser att vi lyckats fånga det vi från början avsett att mäta. Intervjuerna genomfördes i informanternas hemmiljö och inleddes med en presentation av studiens ämne och syftet med undersökningen. En förfrågan om att få spela in intervjun ställdes i detta inledande skede och vi informerade om konfidentialitetskravet, informerat samtycke och nyttjandekravet. Våra relationer till informanterna skapade en bra förutsättning för ett öppet och personligt möte omgivande upplevelser av sitt moderskap. En intervjuguide användes som underlag för att styra det vardagliga samtal som önskades och öppnade upp för de livsberättelser som också informanterna till viss del fick styra. Intervjuerna pågick mellan 40 minuter till en timma. Sammanlagt genomfördes sex intervjuer. Av dessa sex genomfördes tre intervjuer av oss båda forskare, då vi båda var närvarande och delaktiga i intervjuandet. Vid tre tillfällen intervjuade vi två personer samtidigt då en informant från den äldre kohorten hör dåligt och därför ville ha med sin dotter som stöd. Vid de två andra tillfällena stämdes träff med två ur familjen för att underlätta då det uppstod begränsade möjligheter att finna intervjutillfällen. En av de sex intervjuerna genomfördes via face-time då informanten bor på annan ort. Detta upplevs inte ha påverkat empirin negativt då relationen till informanten är väldigt god. Alla intervjuer spelades in.

5.1.4 BEARBETNING AV DATA OCH ANALYS

I bearbetning av empirin har ljudupptagning från intervjutillfällena använts för att sedan kunna transkribera det som sagts. Analysarbete och tolkning av empiri har pågått under och efter intervjuerna. I transkriberingen har vissa delar av materialet tagits bort, vilket innebär att vi inte har transkriberat hela intervjuerna ord för ord. Vi har valt att bortse från information som inte är direkt kopplat till studiens syfte och som vi ansåg överflödigt. Ett narrativt förhållningssätt ska ge utrymme för ett öppet samtal vilket medfört att samtalen ibland har flutit ut från kärnämnet. Det är i dessa situationer som den halvstrukturerade livsvärldsintervjuer kommer väl till användning som ett sätt att återknyta till studiens kärna. Vissa delar av det

empiriska materialet har även uteslutits vid omarbetningar. Ett exempel på detta är temat som omger amning, vilket visade sig ha för tunt underlag för att integreras i resultatet.

Materialet har kodats i flera steg. En första kodning har skett för att skilja ut intressant och relevant information i förhållande till studiens frågeställningar. Efter detta har en andra kodning utförts för att definiera likheter och olikheter i informanternas utsagor. Dessa har sedan färgkodats och tematiserats för att lättare sortera hur familjer och kohorter förhåller sig till varandra (Aspers 2007). En omtematisering har skett med kohorter och familjer var för sig. Även analys har strukturerats utifrån de teman vi fångat upp. En svårighet har varit att få en tydlig struktur för läsaren då många olika teman uppkommit i de olika analyserna. Det empiriska materialet visade sig vara oerhört rikt vilket har krävt flera omstruktureringar av framförallt resultat och analys. För att göra strukturen tydligare har vi därför innefattat dessa under bredare, mer övergripande teman vilket också bidrar till ett större utrymme för tolkning. Dessa teman blev naturlighetsdiskursen, jämställdhetsdiskursen och egentid. De två första temana utvecklades i relation till tidigare forskning och blev våra huvudteman. Egentid stack ut på ett överraskande sätt och kunde inte riktigt sorteras under huvudtemana. Det inkluderades därför som ett eget tema som dock presenteras på ett mer kortfattat sätt. Det tematiserade empiriska materialet har sedan sorterats för att följa syfte och frågeställning för att förenkla för läsaren.

Inledande görs en kort presentation av de tre familjerna och respektive kvinnor som ingår i studien. Empirin och analys har sedan sorterats i kohorter under de diskurser studien avser att undersöka. För att slutligen behandla familjerna var för sig. Resultaten presenteras i citat och tillhörande beskrivningar av citaten. Resonemang har utvecklats och analytiskt kopplats samman med studiens centrala teorier. Strukturen i vilken empirin sorterats anser vi skapar den viktiga och nödvändiga länk mellan individen och samhället som livsloppsperspektivet åsyftar till och som och krävs i en analys som innefattar diskurser som omger den goda modern.

Då bearbetningen av empirin består i att tolka meningen i det som sägs i intervjuerna och sedan utföra analyser utifrån dessa tolkningar har vi forskare, som tidigare beskrivits, jobbat utifrån hermeneutiska ansatser. Vi gick in i studien med våra egna erfarenheter och goda förkunskaper då vi själva är mödrar, vilket skapar förutsättningar för en tolkningsprocess och en kunskapsutveckling. Denna förförståelse påverkade till en början de frågeställningar som ställdes upp och inom vilka teorier vi ville göra vår analys. Förhållandevis negativa förväntningar fanns också på studiens utgång. Vi överraskades av att informanternas

upplevelser av moderskapet speglades positivt i den grad det gjorde. Bilden av moderskapet har såväl som teorin modifierats under processens gång. En process som kan beskrivas i just den hermeneutiska cirkeln: att delen endast förstås genom en bild av helheten som den ingår i. Det innebär även att helheten måste förstås genom delarna. Det är en tolkningsprocess som genererar en fördjupande förståelse och ökad kunskap (Aspers, 2011). För att applicera denna process på vår egen bearbetning kan beskrivas som att vi försökt förstå diskurser som omger moderskapet utifrån den kodning och tematisering som utförts. För att sedan tolkas och jämföras med den tidigare forskningen vi tagit del av. Kunskapsutvecklingen sker i denna bemärkelse dialektiskt. Det narrativa förhållningssätt anses också vara den mest givande metoden då vi försöker förstå informanternas liv utifrån deras egna berättelser. En hermeneutisk läsning äger rum där enskilda citat i resultatdelen kan ses som delarna som presenterar helheten av det vi funnit i berättelserna. Detta skapar en hermeneutisk cirkel där tolkning växer fram genom vår egen förförståelse som forskare och i en förståelse av informanternas livsberättelser. Både Johansson (2005) och Kvale & Brinkmann (2009) ger stöd för studiens metodval och tillvägagångssätt då dessa på olika sätt beskriver den kvalitativa undersökningen som ett sätt att nå förståelse för livsvärlden hos en individ.

5.1.5 STUDIENS VETENSKAPLIGA KVALITET

Begrepp som validitet och reliabilitet används för att beskriva hur väl en undersökning lyckats med datainsamling och hur väl resultaten mäter det studien avser att mäta. Begreppsdefinitionerna är ursprungligen framtagna för studier med en kvantitativ ansats men har på senare tid börjat tillämpas även på studier med kvalitativa ansatser, mer eller mindre lyckat (Trost, 2005). Reliabilitet eller tillförlitlighet handlar i kvantitativa studier om att resultaten ska kunna upprepas över tid eller att en annan forskare ska få samma resultat. I kvalitativa studier så menar Trost (2005, s.112) att det är svårt att tala om hög eller låg reliabilitet. Hög och låg reliabilitet i en kvalitativ intervju handlar snarare om hur lyhörd och uppmärksam intervjuaren är på att registrera informantens tonfall, ansiktsuttryck, kroppsspråk och hur väl intervjuaren tolkar det som sägs på ett korrekt sätt. Vad som kan komma att stärka reliabiliteten är att anpassa frågorna utifrån intervjupersonen och ställa frågor om samma företeelse för att kunna förstå dess olika nyanser. Den kvalitativa intervjun förutsätter därför en låg grad av standardisering då det uppstår svårigheter i att upprepa en identisk intervjusituation med samma frågor och svar. Den låga graden av standardisering beror även på tolkning av

empiri då tolkningen är subjektiv och föds ur interaktionen mellan intervjuare och den intervjuade.

Trost (2005) utgår från ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv när han beskriver intervjusituationen som en process i förändring där informanten och intervjuaren deltar aktivt i ett samspel som pågår dem emellan. Detta samspel skapar förändringar i stunden och därför är det svårt att replikera intervjun så den blir identisk med den förra. Då vi som forskare arbetar med ett narrativt förhållningssätt där informanterna talar fritt om sitt moderskap kan inte reliabiliteten i bemärkelsen replikerbarhet bli så hög i denna studie. Däremot stärks reliabiliteten i det faktum att vi är två som utför intervjuerna. Två som aktivt medverkar, lyssnar och tolkar det som sägs (Trost, 2005, s.111).

Validitet baseras enligt Trost (2005) på hur väl intervjufrågorna mäter det de är avsedda att mäta (Trost, 2005, s.113). I denna studie vill vi forskare undersöka och förstå vilka upplevelser, erfarenheter och känslor informanterna har omgivande sitt moderskap. Detta ställer krav på frågornas formulering och att de ger adekvat och relevant empiri. Det är formuleringen av frågorna som vi som forskare försökt få till på ett sätt som fångar upp och öppnar upp för berättelser som ringar in studiens syfte. Denna noggrannhet får verka och styrka validiteten i studien.

Viktigt för studiens vetenskapliga kvalitet är också att forskaren visar på att data och analys i studien är trovärdig. Detta görs bäst genom att tydligt visa att insamlandet av det empiriska materialet håller hög kvalitet och att den är relevant för den aktuella frågeställningen (Trost, 2005, s.113). Detta har försökt uppnås i denna studie genom transparens i tillvägagångssätt, egna reflektioner och överväganden i metodvalet, etiska synpunkter, hur frågorna är ställda, beaktning i oss som forskare och vår förförståelse av studiens tema samt vår egen relation till informanterna. Empirin i kvalitativa studier bygger mycket på subjektiva tolkningar. Viktigt är därför att forskarnas subjektiva åsikter inte på ett oreflekterat sätt färgar av sig för mycket på analysen. En strävan efter tydlighet i redovisningen av det metodologiska utförandet och en analys med relevanta teorier är viktigt och skapar en trovärdighet som höjer validiteten.

5.1.6 FORSKNINGSETISKA RIKTLINJER OCH ÖVERVÄGANDEN

Etiska överväganden har vidtagits som utgår från god forskningssed (Vetenskapsrådet, 2011). Viktiga etiska aspekter är tystnadsplikt, konfidentialitet och anonymitet. Hänsyn har även tagits till informerat samtycke samt nyttjandekravet.

Tystnadsplikt har följts under processens gång. Detta innebär att vi forskare inte får lov att delge information vidare eller yttra information om informanternas personliga förhållanden med någon obehörig. Konfidentialitetskravet innebär skydd mot att obehöriga tar del av uppgifterna, men vi som forskare kan via kodnycklar hänföra uppgifter eller prover till enskilda informanter. Konfidentialitetskravet innebär även att avrapporteringen av enskilda citat inte på något sätt avslöjat informantens identitet. Informanternas förnamn har fingerats.

Konfidentialitetskravet innebär också att en bestämd informants personliga uppgifter har anonymiserats. Information om informanten kan alltså inte härledas tillbaka till en bestämd individs identitet. Anonymitet har i den mån det är möjligt eftersträvat i undersökningen men är svårt att upprätthålla helt i kvalitativa intervjuer då vi interagerat med informanterna ansikte-mot-ansikte samt att vi på något sätt har en personlig koppling till informanterna.

Informerat samtycke och nyttjandekravet innebär att informanterna informerats om att undersökningen är helt frivillig och att de när som helst kan avbryta undersökningen utan att ange skäl och utan konsekvenser. Informanterna skall alltså inte känna sig tvingade att svara på alla frågor om de inte vill. Informanterna har även fått information om hur empirin som studien kommer att användas.

Etiken ligger även i att vi som forskare varit medvetna om att så snart en intervju påbörjats kan det upplevas oartigt att inte svara på en fråga och att det ger oss som intervjuare ett visst övertag (Trost, 2005, s.104). Av denna anledning fästes stor vikt vid att intervjufrågorna var bearbetade och att vår framtoning vid intervjutillfället skulle upplevas ödmjukt och genomtänkt. Detta för att ge så bra så bra förutsättningar som möjligt. En försiktighet i studiens formuleringar har vidtagits när det handlar om informanternas utsagor. Detta för att inte riskera att såra eller tala nedsättande om informanter i studien, att deras personliga integritet upprätthålls och inte missbrukas.

5.1.7 METODOLOGISKA REFLEKTIONER

Då urvalet består av informanter som vi har en tidigare och också en relativt nära relation till har vi reflekterat över hur dessa relationer kan ha kommit att påverka intervjuerna och dess svar. Vi kom fram till att det troligtvis har fler fördelar än nackdelar då vi behandlar ett ämne såsom moderskapet. Fördelar kan innebära att informanterna troligtvis öppnar upp sig mer och på ett djupare plan delar med sig av sina livsberättelser. Detta bidrar till en mer innehållsrik empiri och möjliggör också ett mer avslappnat ”samtal” mellan forskare och informant. En nackdel skulle kunna vara att effekten blir det omvända. Att informanterna inte vill dela med sig för mycket då vi intervjuare även har relationer till deras anhöriga. En annan reflektion är hur intervjuerna påverkas av att vi är två intervjuare som utför dem. Innan intervjutillfällena enades vi som forskare om att detta kunde vara en fördel eftersom vi öppnar upp för fler tolkningar av de berättelser vi erhåller. Även efter att intervjuerna genomförts är vår uppfattning densamma. Vi är då två som kan ställa frågor, lyssna, reflektera och fylla på med frågor. Trost (2005) menar att två samspelade intervjuare oftast utför en bättre intervju med både en ökad förståelse och en större informationsmängd än om man istället är en som utför intervjun. Då vi forskare även är relativt otränade intervjuare kan vi, likt vad Trost (2005) menar, vara ett stöd för varandra. Ur informanternas perspektiv skulle detta däremot kunna medföra att de känner sig i underläge och att det kan skapa en osäkerhet. Därför har det varit viktigt, likt vad Trost (2005) belyser, att bygga upp ett förtroende mellan intervjuare och informanter. För att uppnå detta har vi i intervjusituationen aktivt försökt att inta en framtoning som är öppen, varm och saklig. Samt att visa intresse, nyfikenhet och bekräftelse i relation till informanterna och deras berättelser. De etiska riktlinjerna blir i detta avseende viktiga att delge i samtalet innan intervjun startar som ett sätt att skapa ett lugn kring situationen, ge trygghet till informanterna och en känsla av att de själva har makten att bestämma över intervjusamtalet.

Valet att intervjua två informanter samtidigt är något vi forskare även efter intervjuerna reflekterade över. Hur påverkade det intervjupersonernas berättelser i vad de valde att dela med sig av och inte? Trost (2005) menar att man ska sträva efter att undvika att intervjua flera personer samtidigt, då dessa lätt kan påverka varandra i att svara samstämmigt och onyanserat och att ”hemligheter” dessutom inte uppdagas. Undanhållandet av ”hemligheter” befarade vi skulle uppstå när mamma och dotter intervjuades tillsammans. Denna risk vägdes mot exempelvis risken att den äldre kvinnan skulle känna sig illa till mods om hon intervjuades

ensam. Vi enades i att den senare risken förmodligen skulle minska informationsmängden i högre grad och valde därför att utföra intervjuerna med båda informanter samtidigt.

Då intervjuerna för framförallt den äldre och mellersta kohorten kan ses som retrospektiva, är en reflektion att det också finns en risk för att kvinnorna förskönar dåtidens samhälle och sig själva som mödrar. Exempelvis framställs få saker negativt och de beskriver en tid som var både snällare och lättare. Om vi hypotetiskt tänker att vi istället utfört intervjuerna i den tid då de fick barn, som för den yngsta kohorten, kanske upplevelserna beskrivits annorlunda. Det finns en risk i att minnen och erfarenheter modifieras till något annat än det faktiskt var. Vi uppfattade att den yngsta kohortens mammor hade lättare för att ge en mer mångfasetterad och nyanserad bild av moderskapet, där de också beskriver sina egna brister på ett mer ”ärligt” sätt än i de övriga kohorterna. Kvinnorna inom den yngsta kohorten är mitt i småbarnsåren och upplever kanske därför i högre grad en ambivalens och motstridigare känslor i sin roll som mamma gentemot vad de andra två kohorterna upplever, i synnerhet den äldsta.

6.RESULTAT & ANALYS

Det empiriska materialet har visat sig vara oerhört rikt. En svårighet har därför varit att sälla och strukturera resultat och analysdel på ett sätt som gör materialet rättvisa. Det har dock, efter diverse omarbetningar, framgått att tidsaspekten är central i relation till det vi studerar. Efter ett inledande avsnitt där kvinnorna presenteras har vi valt att ta upp resultaten utifrån tre teman: naturlighetsdiskursen, jämställdhetsdiskursen och egentid. De två första temana framträdde tidigt i analysen och har en tydlig koppling till tidigare forskning. Där har vi för varje tema diskuterat och analyserat utifrån kohorter. På detta sätt har den historiska tidens betydelse lyfts. Sedan har vi studerat vad ytterligare vi kan se om vi lägger fokus på de olika familjerna. Intressant för studien är hur normer och värderingar inom de tre temana förts över på nästa generation mammor inom familjen. ”Egentid” var ett tema som framträdde i analysen men som inte riktigt föll under de två första temana. Vi valde ändå att inkludera ”egentid” i uppsatsen då det var intressant i förhållande till både historisk förändring och kvinnans handlingsutrymme. Temat ”egentid” har vi valt att presentera under en egen rubrik och här presenteras inte empirin kohortsvis eller familjevis, då materialet inte är så omfattande som för föregående teman och sammanfattning har uteslutits för att istället integreras.

6.1 PRESENTATION INFORMANTER

6.1.1 FAMILJ 1

Ann-Marie tillhör den äldsta kohortens mödrar som ingår i studien. Hon är född 1932 och fick sitt första barn 1954, hon var då 22 år gammal. Hon levde som hemmafru under barnens uppväxt och började jobba åter efter 13 år.

Britt tillhör den mellersta kohorten och är dotter till Ann-Marie. Hon är född 1957 och fick sitt första barn 1978, hon var då 21 år gammal. Hon var en arbetande kvinna som efter 7 månaders mammaledighet började jobba deltid.

Sofie tillhör den yngsta kohorten och är dotter till Britt och barnbarn till Ann-Marie. Hon är född 1982 och fick sitt första barn 2015, hon var då 33 år gammal. Hon har delat på föräldraledigheten med sin sambo och lever i en relation där de strävar efter jämställdhet.

6.1.2 FAMILJ 2

Gunvor tillhör den äldsta kohortens mödrar. Hon är född 1930 och fick sitt första barn 1951, hon var då 21 år gammal. Hon levde som hemmafru under barnens uppväxt.

Susanne tillhör den mellersta kohorten och är dotter till Gunvor. Hon är född 1958 och fick sitt första barn 1982, hon var då 24 år gammal. Hon var under barnets 3 första år ensamstående vilket medförde att hon återgick till arbetet en kort tid efter barnets födelse.

Lotta tillhör den yngsta kohorten och är dotter till Susanne och barnbarn till Gunvor. Hon är född 1988 och fick sitt första barn 2008, hon var då 20 år gammal. Hon levde par-liv de första åren då barnen var små för att sen bli ensamstående mamma. Lotta återgick till arbetet då äldsta barnet var 1 ½ år gammalt.

6.1.3 FAMILJ 3

Ingegerd tillhör den äldsta kohortens mödrar. Hon är född 1941 och fick sitt första barn 1964, hon var då 23 år gammal. Hon levde som hemmafru under barnens uppväxt.

Anna tillhör den mellersta kohorten och är dotter till Ingegerd. Hon är född 1964 och fick sitt första barn 1987, hon var då 23 år gammal. Hon levde på en bondgård och var hemmafru under barnens uppväxt.

Stina tillhör den yngsta kohorten och är dotter till Anna och barnbarn till Ingegerd. Hon är född 1991 och fick sitt första barn 2014, hon var då 23 år gammal. Hon är och har varit ensamstående sedan barnets födelse. Pappan har ingen kontakt med barnet. Stina återgick till sitt arbete tre månader efter sitt barns födelse.

6.2 NATURLIGHETSDISKURSEN

“It is little surprise, then, that women continue to come to motherhood with unrealistic expectations, for these unrealistic expectations are embedded and reinforced through the strands of discourse that in powerful ways shape thinking about motherhood”

(Miller 2007, s.339)

Nedan följer en fördjupning omgivande den naturlighetsdiskurs som både Miller (2007) och Östlihn (2009) belyser i sina studier, detta kopplat till studiens empiriska resultat.

Naturlighetsdiskursen används som ett viktigt fundament för att förklara men också förstå den uppdelning, det genuskontrakt (Hirdman 1998) som kan komma att prägla en kvinna inom moderskapet. Naturlighetsdiskursen är enligt detta förhållningssätt också den diskurs som ligger till grund för diskurser som omger ”den goda modern”.

6.2.1 ÄLDRE KOHORTEN

Den äldsta kohortens kvinnor träder in i moderskapet mellan 1951 och 1964, vid en tid då barnomsorg börjat inträda i samhället (Hirdman 1998). Dock innehar fortfarande hemmafrun en stor roll och alla tre kvinnor inom denna kohort är hemmavarande med barn. Det talas ofta om det självklara och vi tolkar det som om uppfattningar som omger det instinktiva och naturliga uttrycks implicit och är kopplat till en diskussion som omger det ansvar och de sysslor som följer med familjelivet. I termer som ”det var ju självklart” och ”man hade ju sin ställning” speglas såväl en uppdelning mellan klasser som kön.

Ann-Marie, som får sitt första barn 1954 säger:

Mammorna gick ju hemma så det var väl ett annat umgänge så, liksom det var ju den rollen som mamma, att man var mamma och var hemma. Och mammaledig, det var det ingenting som fanns. Man slutade att jobba. Man var ju inte ledig från jobbet, utan man slutade jobba. Papporna jobbade och var ibland med på lite fritidsaktiviteter, men vi var hemma jämt hos barnen.

Citatet illustrerar en tydlig uppdelning mellan könen, en uppdelning som framstår som naturlig i alla tre intervjuer i den äldre kohorten. Fäderna beskrivs som relativt frånvarande i föräldraskapet och rollen inom familjen består främst i att stå för huvudinkomst och försörjning. Kvinnan var hemmafru och primär vårdnadshavare av barnen. I detta tolkas råda en gemensam acceptans och tillfredsställelse.

Kvinnorna framställer gärna en positiv bild av mannens föräldraskap och beskriver en pappa som är engagerad i fritidsaktiviteter med barnen. Ett förhållningssätt som vi tolkar kan fungera för att väga upp och försvara det faktum att kvinnan axlar det övergripande ansvaret för både hem och barn. Miller (2007) beskriver detta som ett fenomen som stärker naturlighetsdiskursen. Det finns en medvetenhet kring uppdelningen av sysslor könen emellan men denna uppdelning ifrågasätts inte. Generellt tolkar vi att det råder en uppfattning i linje med naturlighetsargument- att könen är biologiskt olika och därmed skapade för att utföra olika ändamål. Detta yttrar sig i en betoning på praktiska aspekter av arbetsfördelning och att kvinnor och män anses lämpade för olika slags sysslor. Connell (2009) menar att uppdelningen könen emellan hänger samman med en kulturell definition och ett förgivettagande av kvinnan som ”den goda modern”. Detta inbegriper ett antagande om att kvinnor naturligt äger egenskaper som framförallt omvårdande, varma och självupppoffrande.

I linje med det kvinnorna framställer omgivande moderskapet så pekar Miller (2007) på hur en naturlighetsdiskurs ofta riktar in sig på ”optimistiska berättelser” och hur dessa fokuserar på kvinnans biologiska kall till moderskapet. Alla tre kvinnor talar i en positiv anda om sitt moderskap och belyser sällan de svårigheter som moderskapet också kan innebära. Ett exempel är från Ingegerd:

... i ett hus där mamma blir borta där bara pappan bor, det blir inte detsamma. Det blir inte... utan mamma, det är bara så att när mamma är borta ur huset, då blir det inte den maten och det kaffet och de blommorna... det blir inte så. Och det är mamman som i regel får tänka på vad det ska vara för mat och laga mat och ja, när det ska städas och tvättas och det... det är ju mamma.

Citatet synliggör hur en optimistisk berättelse kan fungera som ett sätt att befästa och förstärka en naturlighetsdiskurs, samt hur kvinnor positionerar sig själv enligt ett traditionellt genuskontrakt. Vi tolkar det som om kvinnan ser sin egen roll som central och effekterna av sin närvaro som outhärlig. Likt vad Hirdman (1998) beskriver så är detta ett fenomen som visar på hur kvinnan själv upprätthåller ojämlika strukturer. Hon menar att det finns ett mönster i samhällets genusordning och pekar på kvinnan som medskapare i upprätthållandet av ett traditionellt genuskontrakt (Hirdman, 1998).

6.2.2 MELLANKOHORTEN

Kvinnorna i mellankohorten träder in i moderskapet mellan 1978-1987, en tid där normen om kärnfamiljen fortfarande upplevs ha ett starkt fäste. Dock lever kvinnorna vid tiden för sitt första barn i olika familjekonstellationer som inte alltid överensstämmer med denna norm. Kvinnorna är, likt de äldsta, överens om att modern axlar det största ansvaret för barn och hem.

Naturlighetsdiskursen framträder i mellankohorten och yttrar sig även här i hur kvinnorna beskriver könens olika färdigheter i aspekter av att sköta olika praktiska sysslor. Vi tolkar att en diskurs präglad av traditionella värderingar omgivande moderskapet är relativt stark och fortfarande i hög grad rådande även vid denna tid. Det finns också en uppfattning om att arbetsfördelning i hemmet är kopplad till lämplighet för respektive kön, en uppdelning som kan beskrivas traditionell i linje med Hirdmans (1998) definition av ett genuskontrakt. Det uttrycks inget naturlighetsargument explicit men det tolkas ändå existera likvärdiga uppfattningar i linje med en äldre kohorts. Susanne, som får sitt första barn 1982 beskriver:

För det måste jag ju ändå säga om Göran, så tycker ju jag att det var... jag har ingenting att klaga på där. För där var det ju uppdelat, så att jag gjorde ju maten och det var ju inte för att... utan det var ju att jag var ju bättre på det, och han grejade med allt ute, och bilar och sånt som skulle lagas och så. Så det var ju ingenting som jag kände att... det tyckte jag ju var bra för jag kunde ju inte det där ändå och det var ju väldigt svårt sen när man blev själv.

Anna delar denna syn på uppdelningen könen emellan:

Men det har vi ju inte haft nåt jämställt hemma om man säger så, för Per har ju aldrig gjort något sånt. Men då jobbar han ju ganska mycket och gör väldigt mycket ute, så han har ju aldrig varit delaktig i att laga någon mat och städa och tvätta eller någonting sånt. Så där är vi nog ganska gammalmodiga. Det hade väl vart höjden om Per skulle komma hem och behövt dammsuga, när jag har gått hemma hela dagen egentligen då... eller ställt sig och lagat mat eller så då, om jag ändå har gått hemma.

I relation till Susanne tolkar vi att Anna i högre grad beskriver en traditionell uppdelning könen emellan. Hon uttrycker explicit att mannen inte kan förväntas dela ansvar för hemmet efter en arbetsdag, medan Susanne istället beskriver ett behov av avlastning och hur hennes man ofta var delaktig med hem och barn efter en dag på arbetet. Kvinnorna inom denna kohort betraktar uppdelningen mellan kvinna och man något olika och inte alltid på ett sätt som överensstämmer med bilden de själva förmedlar. Susanne, ensamstående och därmed en i högre grad avvikande mamma för sin tid påvisar ändå ett visst stöd av en traditionell uppdelning, medan Anna- som

har en traditionell roll som hemmafru, samtidigt är kritisk inför en uppdelning där mannen inte förväntas bidra alls i hushållssysslorna. Tolkningen är att det i denna kohort i större utsträckning finns dimensioner på individnivå vad gäller förväntningar och upplevelser som omger uppdelningar könen emellan, men att dessa också påverkas av kvinnans länkade liv (Glen & Elder, 1998) och de band hon har till sin egen mor.

Kvinnornas historiska tidpunkt som förstagångsmammor gör det också möjligt att agera annorlunda än tidigare kohort. De utmanar och ifrågasätter till viss del naturlighetsargument och ett traditionellt genuskontrakt, samtidigt som de i viss mån kan tolkas vara fasta i traditionella roller. Susanne beskriver hur hon ofta upplevt andra kvinnor och mödrar som de som intar rollen som de största väktarna av traditionella diskurser som omger moderskap. Hon har erfarenhet av hur kvinnor ifrågasätter andra kvinnors val om de inte ligger i linje med hur modern förväntas handla i förhållande till diskursen. Detta ligger nära Nilssons (2008) beskrivning av hur väktare för diskurser kan vara såväl människor som sociala strukturer. Susanne beskriver hur hennes egna val ofta blev ett flitigt ifrågasatt samtalsämne i mötet med andra mammor och hur de ofta refererade till att de själva hade handlat annorlunda:

Jag var väl aldrig den där riktigt mamma mamma-typen jag heller, utan jag tyckte ju att när jag skulle börja jobba sen att det var väldigt skönt. Jag trivdes inte med att gå hemma sådär som en del gör liksom och verkligen vill vara jämt där för sina barn, så har jag aldrig varit...

Susanne kan inte fullt ut identifiera sig med en diskurs omgivande ”den goda modern”. Samtidigt tolkar vi att hon är medveten om att en sådan generell diskursiv handlingsram existerar, vilken hon främst känner av i relation till just andra mammors förväntningar. Vid sin äldsta dotters födelse och första år är Susanne ensamstående. Detta medför att hennes förutsättningar och upplevelser skiljer sig åt i relation till sitt första och andra barn. Susanne beskriver reaktioner på att vara ensamstående mamma från sin omgivning:

Men det skulle jag säga också att det var ju skillnad när jag var mamma när Madde var liten och när Lotta var liten... just för att jag var ensam. För att då var man mer påpassad, man fick liksom se till så att ungen skötte sig för det var lättare att hoppa på en ensamstående mamma... det vet jag för jag kommer ihåg, för vi bodde ju på Rud då och det var ju mycket barn och föräldrar som bodde ihop liksom att det var väldigt lätt att det var dens fel det - jaha du vet, det är ingen ordning där och sådär vet du! Det och som då var en så stor skillnad när vi var två sen. Det var skillnad.

Vår tolkning är att synen på det naturliga också speglar sig i en generell uppfattning kring familjesammansättning. Detta manifesteras i framförallt reaktioner från omgivande samhälle

vid ett avvikande från kärnfamiljsnormen. Susanne upplever en stor lättnad när hon träffar Göran, den man som hon har sin andra dotter Lotta med. En modernare syn på kvinnans roll kan ändå tolkas bära inslag av en stark längtan inför att uppfylla normer som omger den traditionella bilden av kärnfamiljen. Främst yttrar sig denna längtan i att slippa omgivningens reaktioner och skuldbeläggande. Det existerar alltså ett underliggande eko av ”det naturliga” och traditionellare föreställningar än vad som medvetandegörs. Detta pekar också på hur diskurser är dynamiska, och å ena sidan kan utmanas och omformuleras, men ändå tenderar att uppfattas som sanna (Miller, 2007).

Anna beskriver ger en annan bild av upplevelsen kring att vara hemma med barn:

Jag hade ju förmånen att vara hemma i många år och det ville jag ju, alltså jag förstår inte detta här riktigt, ja när man skaffar barn och så vill man ut och jobba det första man gör?! Utan jag tycker att då ska man väl, då vill man ju vara hemma hos dem och inte lämna bort dem så fort som möjligt.

Anna skiljer sig från de andra kvinnorna i den bemärkelsen att hon är född och uppväxt på landet. Anna delar värderingar som till viss del stämmer överens med en äldre kohorts synsätt. Då barnen var små tillbringade hon sin tid hemma och hon ser detta som en förmån. Hon beskriver hur hon har svårt att förstå hur mödrar kan agera annorlunda. Denna uppfattning skulle kunna vara en effekt av en underliggande värdering med ursprung i vad som anses vara ”det naturliga” i val av handling. Östlihn (2009) pekar just på hur sådana naturlighetsargument fungerar som en stark kraft för att legitimera dessa uppfattningar.

Britt ger också ett starkt exempel på reaktioner från omgivningen då en kvinna i hennes närhet avvek från denna norm:

Jag har ett exempel, det var att jag fick en ny chef och då var mina barn små och hon hade en son på 5 år. Och sen när hon presentera sig då jobbade jag i köket på sjukhuset, vi var bara kvinnor i stort sett som jobbade där och så den där nya chefen och så presenterade hon sig. Att hon kom ifrån Göteborg och så har jag en son, sa hon, på 5 år men han bor kvar hos sin pappa för jag sätter karriären först. Tror ni att hon blev omtyckt? Nej vi tyckte ju att hon var det vidrigaste. Hur kunde en mamma lämna sina barn till sin pappa liksom, och idag är det ju inget konstigt. Barnen bor ju, ja, både och. Men just det. Det är första gången som man verkligen reagerade: - men gud vilken konstig kvinna! Det var ju ingen som tyckte om henne.

Citatet visar tydligt på hur kvinnans avvikande från naturlighetsdiskursen skapar oförståelse, förakt och avsky. Den visar också på den utmaning det kunde innebära för modern att vid denna tidpunkt kombinera en individuell karriär med ett familjeliv.

6.2.3 YNGRE KOHORTEN

Kvinnorna i den yngre kohorten träder in i moderskapet mellan 2008-2015, vilket kan beskrivas som nutid. Här är hemmafrun en marginaliserad grupp, jämställdhet ett faktum och barnomsorgen självklarhet. Kvinnorna lever vid tiden för sitt första barn i olika familjekonstellationer, som för en av dem även förändrats under den första tiden med små barn. Dessa kvinnor upplevs självständiga oavsett civilstånd och de värderar sin självständighet högt.

Det är först i mötet med en yngre kohort som vi tolkar att ett större avvikande från naturlighetsdiskursen börjar synas ordentligt. Dessa kvinnor kan ifrågasätta existerande diskurser och de normer och värderingar som omger moderskapet, då de har andra förutsättningar än tidigare familjgenerationer. Tydligt är att kvinnorna inte är helt nöjda med hur relationen könen emellan ser ut då de upplever att kvinnan får dra det tyngsta lasset. Det blottas ofta ett missnöje gentemot fäderna- även om de är högst delaktiga i omvårdnaden av barnen, eftersom de upplevs ha en mer kravlös tillvaro. Sofie, som får sitt första barn 2015 beskriver:

Jag tror att papporna får så mycket positivt bara genom att lyfta ett finger, eller bara genom att ta lite föräldraledigt. De har inte samma krav på sig, de har typ inga krav på sig egentligen. Så att jag tror att för dem så räcker att finnas där och hjälpa till så... nej de har inte samma krav på sig...ännu. Men de kommer nog ha det om 20 år.

Lotta förstärker denna bild:

Även om tjejen, ja om det är jämlikt, så är det ofta ändå tjejen som sitter vid rodret ändå på nåt vis och har liksom stenkoll på allting. Det är samma sak som, ja som vi har pratat om så många gånger. Som Jimmie då han kom hem en dag, försvann och gick till att ha barnen varannan helg. Skulle det vara en tjej som hade gjort det, alltså hon skulle ju brännas på bål! Men med en kille det är mer accepterat, ja men han tar inte hand om sina barn och är det då en mamma som gör så, tar dem varannan helg, vilken jädra kossa! Hur kan man göra så mot sina barn, medan den här pappan han blir höjd till skyarna och gud vilken pappa, vad bra. Medans mamman, alltså en annan (läs "jag") får väl inget pris?!

Vid de tillfällen då självklara sysslor utförs inom familjesfären gestaltar kvinnorna en bild av att mannen i högre grad bekräftas och ges beröm av omgivningen. Detta tolkar vi kan ha sitt ursprung i att mannen fortfarande, trots samhällets utveckling, inte förväntas utföra vissa sysslor och att, likt vad Bekkengen (2002) beskriver kvinnorna ses som "huvudföräldrar" (Bekkengen 2002, s.84). Kvinnorna straffas vid ett avvikande från diskursen medan mannen

belönas. Det är alltså främst bland de yngre mödrarna som man kan se ett kritiskt reflekterande och ifrågasättande av hur hemarbete och omsorg av barnen är ett åtagande som kräver en arbetsinsats. Det talas inte om könens olika lämplighet på samma sätt som i tidigare kohorter och kvinnorna är samstämmiga i att föräldraskapet kräver en investering både tidsmässigt, ekonomiskt och känslomässigt. Denna investering kan tolkas konkurrera med andra arenor i kvinnans liv på ett sätt som skapar känslor av otillräcklighet, framförallt gentemot barnen. Trots att samhällets utveckling lett till att diskursen omgivande ”den goda modern” modifierats och utvecklats till fördel för kvinnans handlingsutrymme, så tolkas detta nyvunna utrymme endast accepteras om det utnyttjas till att utföra sysslor inom en viss handlingsram, helst kopplat till familjen. Likt vad vi ser i den mellersta kohorten så tolkas en omgivning agera väktare för diskursen (Nilsson, 2008).

Sofie beskriver att hon sätter sitt barn främst men samtidigt ger sig själv utrymme i sitt moderskap och värderar detta utrymme högt. Samtidigt upplever hon att det inte är accepterat att lägga för mycket tid på sina egna individuella intressen och behov eller att välja karriär före barn. Sofie beskriver hur förväntningar som omger moderskapet upplevs:

Nackdelen är att man nuförtiden skall axla flera roller samtidigt. Förr kanske det räckte att vara just mamma, då låg 100% fokus just på det. Då kunde mammorna engagera sig på ett helt annat sätt i barnen än idag. Nu går det inte riktigt, du skall vara mamma men samtidigt ha ett jobb, kunna försörja dig själv. Du ska ha en karriär, vara mamma, ha ett intresse, vara i god form, se bra ut. Nu ska du göra hembakade tårter till kalaset och förr räckte det att köpa glass och varmkorv liksom. Du ska vara mamma men det ska helst inte synas att du har barn.

Sofie fortsätter:

Samhället är jämställt men med sjuka ideal på hur man ska se ut och hur man ska vara. Vi lever i ett informationssamhälle som är på gott och ont. Den moderna uppfattningen av moderskapet är att man ska dela på ansvaret med pappan och vi har kommit en bra bit på väg, men samtidigt lever förväntningar kvar i hur det var förr. Kvinnorna förväntas stå vid spisen, vi ska ta det stora ansvaret för våra barn, ta större delen av föräldraledigheten och lägga våra hobbyer och intressen åt sidan litegrann. Vi ska även ha karriär, vara sexobjekt, vältränade, visa upp en perfekt fasad i sociala medier. Kvinnor ska klara allt. Vi ska vara den perfekta mamman utan att barnen kommer i vägen för våra växande karriärer, vältrimmade kroppar och perfekta yttre.

Vår tolkning är att diskursen omgivande moderskapet i modern tid rymmer många fler aspekter än någonsin förr. Detta medför att en traditionellare diskurs omgivande ”den goda modern” idag nästan är omöjlig att leva upp till. Mycket mer ryms inom ramen för moderskapet och att

vara kvinna. Sofie gestaltar det Östlihn (2009) beskriver kring hur kvinnan i modern tid förväntas utöva yrkesarbete för att ses som aktiv nog, samtidigt som detta inte får påverka moderskapet då kvinnans kompetens som moder riskerar att ifrågasättas. Stress yttrar sig inför hur man ska agera för att leva upp till alla förväntningar. En mer traditionell diskurs med naturlighetsargument som bas uppfattas komma i konflikt med en modifierad, modern version. Sofie beskriver sig begränsad i sitt moderskap då detta endast är en roll vid sidan av flera parallella roller som förväntas ingå inom loppet av ett liv. På frågan om hon känner att hon tillåts leva sitt liv som hon velat sen hon fick barn svarar hon:

Nej inte direkt med tanke på att man är så begränsad. Däremot har man hittat någon sorts kompromiss som funkar efter vilka förutsättningar man har sen man fick barn även om det kanske inte är så man tänkt sig att man skulle leva.

Citatet illustrerar hur kvinnan delvis får foga sig inför samhället och i rollen som mamma. Den visar också på hur förutsättningarna för kvinnans liv förändrats inom moderskapet och att det har en begränsande effekt på kvinnans eget liv. Något som också Bekkengen (2002) belyser. Detta skulle också kunna tolkas som en konsekvens av att det fortfarande råder förväntningar på kvinnan i linje med en naturlighetsdiskurs. Lotta visar på hur den traditionella bilden som omger modern påverkat hennes egen uppfattning av sig själv, inte minst vad gäller att leva upp till diskursen att vara den perfekta mamman. Hon beskriver:

... och sen så vill jag ju vara den där hyllemamman som bakar, gör hemlagad mat, tvättar och det ska vara fint hemma och pysslar med barnen och så kanske man gör det där jätteintensivt och sen så orkar man inget mer och då tjarar de och så blir man jättearg. Jag kanske har väldigt dåligt tålamod.

Lotta levde tillsammans med barnens pappa under flera år men lever nu skild och med delad vårdnad. Stina har varit och är ensamstående sedan sonen föddes och Sofie lever ett samboliv. Erfarenheterna av att ha familj ser alltså väldigt olika ut i den yngsta kohorten. Oavsett hur dessa kvinnor lever så finns en underton av att man bör och ibland tvingas se om sitt eget skinn då ingenting är definitivt. Tidigare erfarenheter av skilda föräldrar och nya erfarenheter av att separera medför en insikt i vikten av att kunna stå på egna ben. Sofie säger:

Ja men nu så måste du kunna reda dig själv på ett annat sätt eftersom det är så många relationer som går i kras, så att nu ska du kunna stå på egna fötter ganska mycket medan förr kanske man bet ihop och var mamma.

Ensamheten leder till att Stina tar beslutet att återvända till sin familj i Värmland då hon inser att hon kommer få ta ett ensamt ansvar för sin son. I den yngre kohorten är två av kvinnorna ensamstående och vi tolkar det som om de utnyttjar ett socialt nätverk som stöd i denna roll. I denna aspekt fyller alltså länkade liv och de sociala banden inom familjen en central roll (Glen & Elder, 1998).

Lotta beskriver också de reaktioner hon får av sin omgivning då hennes man lämnade henne. Det råder en uppfattning om att hon skulle ha svårigheter att axla sin nya roll som ensamstående mamma. Lotta säger:

Nej men det märker ju jag som då när jag blev själv då, för det första så såg jag ju hela omvärlden ja men såhär nej men gud har hon blivit lämnad (Lotta säger detta överdrivet dramatiskt med sorgsen röst) men gud vad eländigt, ja jag vill ju inte ha någon offerroll, då var man ju mer såhär, och sen att ja men gud hur ska hon klara sig själv med huset och barn och allting...

Tolkningen är att omgivningens reaktion speglar en traditionell bild av kvinnan som icke självständig. Upplevelsen är att traditionella uppfattningar också är fastetsade i naturlighetsargument omgivande familjesammansättning. Kvinnorna upplevs ställa orimliga krav på sig själva utifrån de förväntningar de möter i samhället. En yngre kohorts förhållningssätt till en naturlighetsdiskurs visar sig framförallt i en strävan att leva upp till en bild av ”den perfekta mamman”, en vad vi tolkar i stora drag modifierad och moderniserad version av ”den goda modern”. Denna diskurs innehåller en dimension av mer yta, självcentrering och självuppfyllelse. Kvinnorna tenderar också att skuldbelägga sig själva i högre utsträckning än tidigare kohorter och försöker hitta orsaker hos sig själva till varför man inte orkar leva upp till alla olika ideal. En strävan i att balansera och skapa jämvikt i denna mångfald tolkas skapa upplevelser av stress och känslor av otillräcklighet hos kvinnorna, både på arbetsplatsen och i hemmet.

6.3 ÄR MAMMA LIK SIN MAMMA?

Teoretisk sett kan det faktum att de äldsta kvinnorna bär med sig erfarenheter från tidigare i historien tänkas ha en konserverande kraft i den mån de påverkar sina döttrar. (Samtidigt som döttrarna också kan påverka sina mödrar.) Kvinnorna i en familj lever sida vid sida, deras liv är länkade. Nedan följer en empirisk analys kring hur diskurserna färdas vidare och förs över på nästkommande generation inom familjerna.

6.3.1 FAMILJ 1

I denna familj upplevs diskursen omgivande en god moder tydligast inom en äldre och en mellankohort. Det upplevs finnas starka band mellan mor och dotter i alla led. Kvinnorna beskriver hur de har tät kontakt och relationerna upplevs präglas av öppenhet och värme. Kvinnan i den yngsta kohorten bor på annan ort men träffar regelbundet mor och mormor. Det finns en gemensam erfarenhet av att ha en man vid sin sida i moderskapet, men erfarenheter skiljer sig åt kring hur en uppdelning mellan könen kan se ut i en relation till att fostra barn. Ann-Marie och Britt beskriver en känsla av ensamhet i vårdnad av barnen med män som var relativt frånvarande. I den äldsta kvinnans utsagor finns en acceptans och en tolerans gentemot denna uppdelning, ”det var bara så det var”. I detta ser vi en, vad Östlihn (2009) kallar, legitimering av ”det naturliga”. Först hos den yngre kvinnan ses ett ifrågasättande av dessa uppdelningar. Sofie står emot en naturlighetsdiskurs i det avseende att hon själv valt att inte amma och att hon tidigt lämnade bort sitt barn. Egna individuella behov anses också viktigt och hon värderar dessa högt.

Vår tolkning är att diskurserna omgivande moderskapet har konserverats i högre grad mellan den äldsta och den mellersta kohorten, medan den luckrats upp och utmanats i Sofies val i att leva som mamma. Ett val som också påverkas och är möjligt beroende av var hon befinner sig i tid och rum (Miller, 2007). Denna tid och detta rum innebär dock en kollision mellan traditionella föreställningar omgivande ”den goda modern” och den modernare diskurs i vilken dessa föreställningar färdas vidare. Detta frångår till viss del hennes mammas, men framförallt hennes mormors värderingar vad gäller exempelvis uppdelningar av sysslor könen emellan. Samtidigt kan man se att tidigare familjegerationer ändå har en påverkan i hennes sätt att se på sig själv inom moderskapet. Trots att Sofie inte tvingas in i traditionella strukturer så genomsyras hennes upplevelser och känslor av traditionella värderingar. Det kan tolkas råda en komplexitet i hur diskurserna verkar inom familjen och hur dessa bidrar till att Sofie upplever en ambivalens inom moderskapet. Mellan Ann-Marie och Britt uppenbarar sig en samstämmighet och gemensam värdegrund ganska tydligt. Mycket tyder på att Ann-Maries uppfattningar har påverkat Britt i den mån att de betraktar moderskapet på ett liknade sätt. Exempelvis tolkar vi detta i att det finns tecken på att Britts val av att vara förvärvsarbetare gick emot en önskan om att vara hemma med sina barn, likt sin egen mamma. Diskurserna kan alltså tolkas utöva en slags växelverkan på respektive kohort. På samma sätt som en naturlighetsdiskurs kan begränsa en yngre kohorts mödrar så upplevs också en

jämställdhetsdiskurs ha haft en begränsande effekt på Britt i den mellersta kohorten. Man kan alltså ana att kvinnorna påverkat varandra samtidigt som de påverkats av den tid de lever i. I faktorer såsom ”länkade liv” och ”hur dåtid formar framtid” (Glen & Elder, 1998) kan kvinnornas starkare sociala band medföra att diskursen har haft en möjlighet att bestå. Dessa band kan också ha konsekvenser för hur kvinnan i den yngre kohorten upplever en konflikt med andra likvärdigt starka diskurser i moderniteten, då hon också präglas av erfarenheter under sitt livslopp i relation till tidigare familjegerationer.

6.3.2 FAMILJ 2

I denna familj upplevs diskursen omgivande en god moder tydligast inom en äldre kohort men kommer igen i en likartad skepnad i både en mellankohort och en yngre kohort. Kvinnorna har en relativt tät kontakt med varandra och är bosatta i varandras närhet, men saknar en öppenhet (som vi ser i familj 1) i relationen mellan den äldre kohorten (Gunvor) och mellankohorten (Susanne). Att inte ifrågasätta det som anses vara naturligt kommer igen i mötet med Gunvor. Vi tolkar att det naturliga ”är” och finns institutionaliserat i könsroller, värderingar och andra ”själklarheter”, självklarheter vilka också kan tänkas ha varit befästa i en historisk kontext och i de institutioner i samhället som för diskursens talan (Nilsson, 2008). Susanne i mellankohorten har dock en modernare syn på kvinnans roll i föräldraskapet, och i motsats till vad vi ser i familj 1 skulle detta istället kunna tolkas som en konsekvens av en avsaknad av ett starkare socialt band till sin egen mor. Samtidigt kan länkade liv tolkas ha påverkat Susanne i egenskap av de historiska erfarenheter hon bär med sig från sin egen uppväxt då hon delar ett synsätt på köns olikheter vad gäller praktiska färdigheter, detta som ett exempel på hur också dåtid formar framtid (Glen & Elder, 1998). Susanne upplever en brist på att öppet kunna tala om och uttrycka sina känslor i förhållande till sin egen mor, en aspekt som hon aktivt valt att förändra i relationen till sina egna barn. Vid mötet med Lotta syns denna öppenhet väl. Susannes egna upplevelser har alltså bidragit till att starta en positiv spiral i denna familj. Dock tränger vissa traditionella föreställningar igenom i mötet med Lotta vilken kan tyda på att hon, likt tidigare familjegerationer påverkats av erfarenheter i relation till modern. I denna familj har mödrarna en annan erfarenhet av tvåsamheten inom föräldraskapet. Gunvor faller inom ramarna för en traditionell uppdelning och det genuskontrakt Hirdman (1998) beskriver. Hon är hemmafru under barnens småbarnsår. Susanne träder in i moderskapet ensam och träffar flera år senare Göran, pappa till sin andra dotter. Yngsta kvinnan Lotta har levt med sin man och pappa till barnen under barnens första år men lever numera ensam med delad vårdnad. Trots att Gunvor

har en traditionellare inställning generellt har hon varit en viktig del i att hjälpa Susanne då hon var ensam med sitt första barn. Detta tolkar vi som ett tecken på styrka hos kvinnorna och även en öppenhet och förståelse hos Gunvor. Hon har stöttat, backat upp och dömt ut en frånvarande faders beteende. Detta avvikande från en traditionellare diskurs skulle också kunna ha bidragit till att Susanne tog sig igenom dessa år väl. I denna familj tolkar vi en brytpunkt betydligt tidigare vad gäller ett avvikande från den traditionella bilden av moderskapet och hur framförallt Susanne i mellangenerationen förhåller sig till den innan hon träffar sin man. Dock lever traditionella föreställningar kvar och visar sig i den yngsta kvinnans sätt att se på moderskapet och sin egen roll som mamma. Tolkningen är att hon också förhåller sig något starkare till dessa än sin egen mor och vill leva upp till bilden av ”den goda modern”. Likt den yngsta kvinnan i familj 1 tolkar vi här en konflikt mellan denna strävan och den tid de själva lever i.

6.3.3 FAMILJ 3

I denna familj upplevs diskursen omgivande en god moder tydligast i den äldre kohorten och i mellankohorten. I denna familj finns en öppenhet och värme och starka sociala band. Kvinnorna lever sida vid sida på landet och har tät kontakt, inte sällan varje dag. Denna familj skiljer sig från de andra i den bemärkelse att både Ingegerd och dottern Anna fostrat barn samtidigt som de levt på landet med jordbruk. Detta kan tolkas vara en faktor som förstärker en uppdelning av sysslor kvinna och man emellan. Kvinnorna poängterar själva att de huvudsakliga sysslorna består i att ta hand om barn och hem. De har båda levt och lever med barnens fäder och har funnit sig väl i att följa traditionella mönster. De har svårt att förstå hur kvinnor kan välja annorlunda. Ingegerd uttrycker inte explicit en traditionellare syn men uppvisar ändå värderingar i linje med detta. I uttryck som ”utan en mammas hand” tolkas ett förgivettagande om att moderns roll är central i förhållande till hem och barn. Ett förhållningssätt som också pekar på hur kvinnan själv kan vara med och befästa en traditionell genusordning (Hirdman, 1998). Av denna värdering ser man tydliga spår i hos Anna i den mellersta kohorten. Hennes sociala band och tidigare erfarenheter kan tolkas vara en del i att hon likt sin mor tycker att det självklara valet för modern består i att vara hemma med barnen. Samtidigt är vår tolkning att Anna är präglad av en tid som varit friare än den historiska tidpunkt då Ingegerd blir förstagångsmamma. Av detta ses tecken i hennes förhållningssätt till sin egens dotters nuvarande liv som ensamstående. Stina, i den yngsta kohorten, har i sin tur en relativt modern syn på sin roll som mamma. Hon uttrycker inga känslor av otillräcklighet i det faktum att hon

varit ensamstående. Vi tolkar det som om Anna i mellankohorten och hennes upplevelse av moderskapet präglas av inställningar i linje med diskursen som omger ”den goda modern” samtidigt som hon är en oerhört stöttande och icke dömande mor till sin dotter Stina som lever ensam med sin son. Stinas inställning är i sin tur ”modern” och i Stinas beskrivningar av moderskapet finns en betoning på vikten av att komma ut och bort från hemmet för att också uppskatta det man har. Detta tydliga avvikande från den traditionellare diskurs som omger upplevelser och som delas av hennes mor och mormor tolkar vi påverkas av att hon är moder i en annan tid samt i det faktum att diskursen kan ha modifierats och omformats efter att hon levt en längre tid i en större stad. En tillvaro på landet kan således vara en betydande del i att påverka huruvida diskurser verkar. Det kan tolkas som om stad och land har faktisk betydelse för huruvida diskursiva formationer ifrågasätts och utmanas. Ligger stad före land i detta avseende? Även om Anna bär med sig en traditionellare värdegrund så kan det tolkas som att hon påverkats av sin egen dotters modernare syn på moderskapet. Familjgenerationerna utövar på detta vis en växelverkan i sina länkade liv och påverkar varandra (Glen & Elder, 1998).

6.4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION- NATURLIGHETSDISKURSEN

När det talas om det naturliga så är det associerat med en acceptans och ett förgivettagande, något som också kan tolkas forma och påverka diskurser som omger ”den goda modern”. Denna acceptans kan i denna bemärkelse ha medfört att mödrar förr- utan att ifrågasätta, intog sin roll som mamma enligt det sätt som samhället ansåg riktigt. ”Optimistiska berättelser” berättas ofta och lever vidare. Miller (2007) härleder ett sådant faktum till de expertisdiskurser som finns inom detta område och hur dessa formar sättet på vilket kvinnorna har möjlighet att tala om sina erfarenheter.

”In the discourses that shape reproduction and motherhood, associations with truth and science powerfully reinforce their dominance and potential totalising effect” (Cosslett, 1994 i Miller, 2007, s. 339)

Det finns likheter och olikheter i hur kvinnorna förhåller sig till traditionella och moderna föreställningar som omger moderskapet. Naturlighetsargumenten upplevs ha spelat en mer betydande roll för en äldre kohorts mödrar då förväntningarna på dessa kvinnor inte var spridda över flera fält. Vi tolkar det som att de främsta förväntningarna låg i att vårda och ge kärlek till sina barn och att ta hand om hemmet. Att hänge sig själv och sitt liv åt familjen och framförallt barnen var en självklar del av livscykeln. Det finns i livsberättelserna en generell skillnad i hur

mödrarna i den äldsta och mellersta kohorten uttrycker sig, gentemot hur den yngsta kohorten upplever den uppdelning som en naturlighetsdiskurs för med sig. En uppfattning i linje med naturlighetsargumentet återfinns starkare i den äldre och i den mellersta kohorten. Detta tar sig främst uttryck i en uppfattning om att kvinnan och mannen har olika praktiska egenskaper och helt enkelt är lämpade för att utföra olika sysslor. I en äldre kohort uppfattas denna uppdelning som en självklarhet. Mödrarna var bundna till hemmet och barnen på ett sätt som skiljer sig från mödrar idag. Samtidigt var de befriade från en ekonomisk press i form av försörjningskrav och den tidspress som jagar en yngre kohorts mammor. I kontakt med mellankohorten tycker vi oss se frön av ett mer modernt synsätt börja slå rot. Kvinnan tar mer plats och utmanar i högre grad diskurser omgivande moderskapet och ett rådande genuskontrakt (Hirdman 1998). Att bryta detta mönster resulterar ofta i andra kvinnors försök att reglera beteendet. Andra mödrar upplevs också som de främsta väktarna av att ett genuskontrakt inte bryts och att kvinnan handlar i enlighet med vad som förväntas av henne (Nilsson, 2008). En generell tolkning är också att en äldre kohort i förhållande till en yngre, såg moderskapet som den primära livsuppgiften under barnens uppväxt. Kvinnorna i den äldre kohorten uttrycker att de värderat sin roll som mamma högt och känner en stolthet över sin tid och närvaro med barnen. De talar inte om svårigheten om att få ihop livspusslet och att räcka till, de talar mest i en positiv anda om sitt moderskap. Rollen som mamma framstår som det enda man har att förhålla sig till och det uppstår ingen tydlig konflikt med någonting annat. Vi tolkar det inte heller som att kvinnorna reflekterat över huruvida de förhållit sig till en given normativ bild omgivande moderskap. Likt vad Miller (2007) beskriver så ser vi hur ”optimistiska berättelser” kan fungera som ett sätt befästa en naturlighetsdiskurs. Miller beskriver också hur hon definierar dessa berättelser i en parallell icke officiell diskurs vilken hon kallar ”old wife tales” (Cosslett 1994, s.4 i Miller 2007, s.338-339). Diskursen upplevs skapa stress hos en yngre kohorts mödrar. Denna tolkning kan också tänkas påverkas av att de befinner sig i en tillvaro med små barn just i detta nu. Tiden har inte hunnit lägga ett filter på känslor och upplevelser. I denna kohort har diskursen omgivande ”den goda modern” modifierats och antagit en modernare skepnad vilken innefattar fler och ytligare aspekter, såsom självförverkligande och en ökad individualism (Giddens 2010). Den ökade individualismen på bekostnad av familjesfären.

”Contemporary constructions of the good mother continue to be shaped by universalistic and essentialist assumptions found in the popular discourses that shape women’s lives” (Blum & Stracuzzi, 2004 i Miller, 2007, s. 340)

Största skillnaderna i upplevelsen av moderskapet yttrar sig således i jämförelsen mellan en yngre och en äldre kohorts mödrar. Vår tolkning är att normer och värderingar i någon form har färdats över samtliga generationsgränser och i någon mån påverkat kvinnorna i rollen som mamma, men att den yngsta kohorten utmanar dessa normer mer än tidigare familjgenerationer och ställer högre krav på att samhället ska vara mer accepterande. Således har diskursen i någon form överlevt i egenskap av kvinnornas länkade liv och sociala band till varandra, men till viss del utmanats och delvis begränsats i olika mån beroende av tid och rum (Glen & Elder, 1998). En gemensam önskan och strävan uppenbarar sig dock hos alla kvinnorna, oberoende av kohort och familj, vilken är att leva upp till bilden av ”den goda modern” och ”den perfekta mamman.

Naturlighetsdiskursen och det informella regelverk som finns runt denna skulle å ena sidan ha en ”negativ” effekt av att fungera begränsande och reglera kvinnans beteende i sin modersroll- vilken Nilsson (2008) belyser i normers effekt av att verka både reglerande och kontrollerande. Medan den, å andra sidan, skulle kunna verka ”positivt” genom att bidra med klara och tydliga riktlinjer för hur modern ska agera, och stärka och bekräfta kvinnan i rollen som mamma då hon handlar i enighet med detta regelverk. Kanske är det just dessa kvinnor som också främst värnar om och agerar väktare för diskursen, som ett sätt att bekräfta sitt eget handlande? Det naturliga ligger nära en dialog om jämställdhet.

6.5 JÄMSTÄLLDHETSDISKURSEN

Kvinnor idag har en mer jämställd roll i relation till män. Kvinnor har i högre grad möjligheten att själva välja och fler potentiella livsvägar lockar och är möjliga. Detta kan också bidra till att skapa en konflikt hos kvinnan, mellan rollen som den goda självupppoffrande modern som lever sitt liv främst för barnen, och den del av kvinnan som söker självuppfyllelse och strävar efter ”något mer”. Miller (2007) ställer en allmänt rådande jämställdhetsdiskurs jämte en allmänt rådande diskurs som omger moderskap. Hon nämner specifikt Sverige som ett land som lever med dessa diskursiva formationer vid sidan av varandra (Miller 2007). Diskussionen som omger jämställdhet är därför högst aktuell i relation till en yngre kohorts mödrar men behandlas i mötet med alla kohorter.

6.5.1 ÄLDRE KOHORTEN

En utmärkande skillnad mellan kohorter av mödrar är tillgången till tid. Vid den tidpunkt då en äldre kohort får barn konkurrerar inte tiden med barn med någonting annat. Både Ann-Marie, Gunvor och Ingegerd beskriver att det samhälle de själva fostrade små barn i var betydligt enklare för mamman, och att det inte ställdes lika höga krav på att göra karriär eller fokusera på annat än familjen. En tolkning är att detta har haft en inverkan på kvinnornas upplevelse av moderskapet, vad som ansågs och anses viktigt och hur man prioriterade. De betonar att rikedomerna bestod i just den tid de hade möjlighet att tillbringa tillsammans med barnen, en tid som aldrig kommer åter. Trots en medvetenhet om en uppdelning mellan kvinna och man så beskrivs inte detta som något icke jämställt. Frågan om jämställdhet är inget som berörs i denna kohort och vi tolkar att en sådan debatt inte fördes vid den tidpunkt kvinnorna fick och fostrade små barn. Kvinnans roll som hemmafru var självklar och hörde till den ställning kvinnan hade i samhället. Magnusson (2006) belyser detta på både individ och samhällsnivå i begreppen bemästrande och tillägnande, och att det påverkar kvinnans självbild i rollen som hemmavarande mamma. Gunvor beskriver jämställdhet som ett modernt fenomen:

... man hade sin ställning och den accepterade man då, man accepterade att så är det för mig. Man tänkte aldrig den tanken en gång att... det där kom ju sen. Det var ju så, fick man barn så skulle man vara hemma och jo, de som hade råd hade ju barnflickor och så och var ute och jobbade, en del som hade läst. Det förstår jag att de gjorde men det var inte för vanliga människor det. Det var ju två kategorier det.

Det Gunvor beskriver är talande på många sätt och visar på hur fasta positioner, som tex klass var i samhället. Kvinnans möjligheter inom ramen för moderskapet tolkar vi som delvis beroende av den klass hon tillhörde. Gunvor tycker sig se hur moderskapet ändrats över tid och beskriver med sorg hur barnen inte längre går främst. Hon upplever att de inte får vara barn i den utsträckning som de fick förr och hur fokus och energi istället läggs på annat, inte minst materiella saker. Hon beskriver:

Man vill väl ha litegrann men jag menar det behöver ju inte vara några överdådigheter som de håller på med nu tycker jag, det ska vara så väldigt häftigt allting,, och så just det här med barnen jag tycker de härjar för mycket med dem, låt dem få leka och vara barn. De får ju inte vara barn längre.

Likt vad Bäcklund- Wiklund och Bergsten (1997) beskriver så har en förändringsprocess skett vilken också bidragit till att kvinnan blivit mer jämställd med mannen. Denna utveckling kan tolkas ha en positiv effekt på hushållens ekonomiska tillgångar. Detta speglar sig i äldre kohortens upplevelser kring vilken roll materiella ting spelar. Ann-Marie beskriver exempelvis hur de materiella tillgångarna inte spelade den roll det gör idag och att man förr var tillfreds med vad man hade. Det var möjligt att försörja en hel familj och överleva på en lön även om resurserna många gånger var knappa. Att skapa ett hem tog tid och fick ta tid, en tid man hellre lade på barnen. Ann-Marie säger:

Jag säger, man hade det fattigt, man hade ju mat och så men inga... man hade ju inte råd att vara ute på nåt eller köpa flotta kläder och så, tv-apparater... men det var ju livskvalitet... det var värt hundra gånger om att vara hemma hos barnen

Även Ingegerd talar om detta:

Sen är det att de måste ju jobba båda två nu för tiden för att tjäna ihop så mycket som möjligt, det är inte så när vi startade, vi startade inte med färdigt hem utan vi startade med lånade möbler, ja och allt eftersom ja... och därför så hade man inte så stora krav då när en var ung nej.

Ingegerd beskriver också en ”snällare” arbetsmarknad vid den tid då hon uppfostrar små barn:

Ja men om man säger på min tid så var det väl ofta det att tjejerna inte jobbade vet du. Så var det väl att de kunde sluta jobba och så kunde de veta att om ett par, tre, fyra år... då fick jag ett jobb igen, det är inte så idag. Det är inte bara att du säger upp dig och vet att om 2 år så får jag något sådant igen, så är det inte.

Den ekonomiska statusen upplevs inte lika viktig för en äldre kohorts kvinnor. Vår tolkning är att man befann sig på en given utstakad livsväg som accepterades. En acceptans som inte på något sätt verkar bära spår av känslor av begränsning. En gemensam nämnare som återkommer

i mötet med kvinnorna är att finnas där för sina barn. Som mamma ska man vara engagerad och närvarande. I takt med att kvinnan kliver in på arbetsmarknaden börjar också en statlig barnomsorg ta form (Hirdman, 1998). Denna barnomsorg utnyttjas inte av en äldre kohorts mödrar. Ändå uppenbarar sig en negativ syn gentemot denna resurs. Trots att kvinnorna saknar erfarenhet av barnomsorg, i den mån att de själva haft ett behov av det, så förmedlar de ändå att det bästa är om barnen har möjligheten att vara hemma. I detta faktum uttrycker en äldre kohorts kvinnor också en sorg inför dagens barn. Synen på barnomsorgen ter sig snarare som förvaring än som något som skulle bidra positivt till barnens utveckling och framförallt till kvinnans ökade jämställdhet. Vi tolkar att det istället råder en gemensam uppfattning om att barnen idag ”lämnas bort” av föräldrarna. Här kan ses hur starkt diskursen omgivande den goda modern står sig i förhållande till jämställdhetsdiskursen. I detta kan också tolkas att faktorer såsom dåtid- nutid fungerar konserverande i förhållande till förändringsprocesser (Glen & Elder, 1998).

6.5.2 MELLANKOHORTEN

I mellankohorten behandlas dialogen som omger jämställdhet framförallt i relation till barnomsorg och pappa/mammaledighet. Pappaledighet som begrepp är relevant kopplat till den mellersta och yngsta kohortens mödrar. Den förändringsprocess- vilket Bäcklund- Wiklund och Bergsten (1997) talar om vad gäller kvinnans ställning från att leva efter ett hemmafruideal, till att frigöra sig och få mer individuella rättigheter, innebär att också kvinnan arbetar och att fler krav ställs på mannen.

Barnomsorg har ännu inte utvecklats till att vara någonting självklart, men är samtidigt nödvändigt för att få tillvaron att gå ihop. Britt uttrycker en ambivalens inför steget att börja arbeta och att lämna sina barn till barnomsorg. Vid denna tid är perioden för mammaledighet 7 månader. Britt beskriver känslor av otillräcklighet och dåligt samvete:

När jag lämnade dem. I alla fall Nina där i början så grät jag varje morgon när jag cyklade till jobbet. Jag kände mig som världens sämsta mamma, att jag var tvungen att... Men man var ju tvungen för ekonomin. Man hade ju ingen annan.

En konflikt uppenbarar sig mellan en önskan om att vara mer närvarande i kontrast till att tjäna pengar och överleva. Britt som vuxit upp med att mamma Ann-Marie alltid var hemma när hon var liten fortsätter:

Jag hade en klasskamrat som hade dagmamma och hon var den enda i min klass när jag var liten och vi tyckte ju jättesynd om henne. Man tyckte det var fruktansvärt att hon fick gå till en annan mamma, att inte hennes mamma var hemma...

Vi tolkar det som att Britts uppfattning av barnomsorg bär spår av upplevelser i hennes egen barndom och med den erfarenhet hon själv har i en hemmavarande mamma. Susanne skiljer sig i stort från Britt vad gäller upplevelsen av att lämna bort sina barn till barnomsorg och att börja arbeta. Susanne upplevde detta istället övervägande positivt och präglades inte av ett dåligt samvete. Susanne beskriver:

Jag var väl aldrig den där riktigt mamma mamma-typen jag heller, utan jag tyckte ju att när jag skulle börja jobba sen att det var väldigt skönt. Jag trivdes inte med att gå hemma sådär som en del gör liksom vill verkligen vara jämt där för sina barn, så har jag aldrig varit...

Susanne uttrycker generellt en mer ”modern” syn på livet som mamma. Hon beskriver hur hon upplevde att det var skönt att börja jobba och det också fanns ett behov av det för ekonomins skull. Utifrån hennes upplevelse kan man tolka att det traditionella inte längre gör sig gällande på samma sätt. Den enda uppgiften en kvinna har i livet består inte längre enbart av att fostra och vara hemma med barn och hon uttrycker också egna behov och känslor av missnöje. Även detta kan kopplas till den förändringsprocess som äger rum under denna tid. Dock finns en underton av att skillnader könen emellan är ofrånkomliga. Denna underton tolkar vi ta sig uttryck i en generellt traditionell uppfattning som omger könen:

Nej och så är vi, vi är ju två olika kön om man säger, även om alla ska värderas lika så kanske man inte kan vara lika.

Susanne betonar också att jämställdhet rådde i det egna förhållandet i den bemärkelsen att man och kvinna gjorde de sysslor de behärskade bäst.

Jämställdhetsdiskursens intåg i samhället medför nya möjligheter för vår mellankohort. Möjligheten att arbeta är dock beroende av resurser i form av framförallt en barnomsorg. Det finns tecken på att känslor som omger barnomsorg kan ha färgats av tidigare familjgeneration, genom länkade liv (Glen & Elder, 1998). Mellankohorten uttrycker till viss del skam över att lämna bort sina barn. Dock tycker vi oss se likvärdiga tecken på att en individuell dimension

har betydelse för denna upplevelse. Anna lever i en tillvaro som mångt och mycket liknar hennes egen barndom. Britt upplevde det svårt att lämna sina barn till barnomsorg och börja jobba. Ett nödvändigt ont för att försörja familjen. Denna upplevelse tolkar vi kan härledas till det Östlihn (2009) beskriver i att kvinnan förväntas utöva yrkesarbete för att anses vara aktiv nog, men att det inte får gå ut över moderskapet. Detta kan leda till att kvinnan ifrågasätts i sin roll som mamma. Susanne beskriver istället ett behov av att börja jobba och uppvisar inte heller någon direkt konflikt i att lämna bort barnen. Dessa skilda meningar och ambivalens inför sina olika roller kan tolkas vara sprungen ur en ökad medvetenhet, kring framförallt jämställdhet, som under denna tid växer sig starkare. Kvinnan börjar ta plats på andra arenor än hemmet och det börjar bli vanligare att tala om könsskillnader. Dock tolkar vi det som att grundläggande värderingar inom diskurser omgivande moderskapet vid denna tid inte utvecklas i den takt som värderingar kring stereotypa könsroller, vilket kan medföra att känslor kopplat till vad som anses rätt och fel fortfarande starkt tar över. Detta visar också på hur starkt förankrad diskursen omgivande ”den goda modern” faktiskt är i förhållande till en ”nyare” och modernare diskurs såsom jämställdhetsdiskursen.

6.5.3 YNGRE KOHORTEN

Den yngsta kohortens mödrar träder alla in i moderskapet i ett samhälle där barnomsorg och arbete är en självklar del av livet. Jämställdhet är central i en samhällsdebatt och pappan förväntas också att ta ett stort ansvar i vårdsnaden av barnen. I denna kohort syns tecken på en stress och press kopplat till att kvinnorna agerar på flera arenor, både i hemmet och i arbetslivet. De beskriver på olika sätt hur det ställs höga krav på dem i rollen som både kvinna och mamma. Tolkningen är att det också existerar en generell upplevelse bland kvinnorna i att männen har en enklare tillvaro. Samtidigt finns en paradox i denna upplevelse i relation till synen på jämställdhet. Lotta säger:

Men samtidigt så kan jag tycka att det ska vara jämställt men jag kan nästan må lite illa när det är det här med att... går papporna, de är riktiga lattepappor och syns på stan och tar en kaffe, de går med bårsele och ungar överallt och... då blir det nästan, ja då slår det över istället, då blir det ju överdrivet för så gör ju inte ens mammor alltid...

Det kan tolkas ligga en konflikt i det Lotta beskriver och ett visst agg mot mannen i sin moderna roll som pappa. Det finns en bild av vad som är manligt i vilket det hon beskriver inte passar in. I detta tolkar vi, utifrån Hirdman (1998), en uppfattning om vad som kulturellt kopplas till

manligt respektive kvinnligt och det faktum att det finns ett mönster i samhällets genusordningsständigt närvarande, oavsett tid och plats. Lotta uttrycker också ett missnöje i att männen ges större utrymme att leva ett enklare liv och att samhället är mer accepterande och förlåtande gentemot män. Hos Stina uppenbarar sig jämställdhet i en dialog som innefattar frivillighet. Ett tydligt missnöje uttolkas kring de lagar som beslutar om uppdelningen av föräldraledighet könen emellan.

Stina säger:

Ja och sen får man inte bestämma själv, det är väl egentligen det som är...som inte är roligt nu du får ju inte bestämma själv om du vill vara hemma i 10 månader eller ja, utan då måste pappan vara hemma!? Varför bestämmer man det åt familjen?

Stina uttrycker ett missnöje i att samhället fråntar familjen rätten att själv bestämma över sin tid. Jämlikhet i form av att båda föräldrarna delar på en föräldraledighet ska vara just en valfrihet.

Högre krav kan tänkas ställas på fäderna idag som en konsekvens av att den yngsta kohortens mödrar jobbar och i större utsträckning inte accepterar en traditionell uppdelning mellan könen. En uppdelning som upplevs som svår att balansera med ett heltidsjobb. Kanske är det, likt vad Bekkengen (2002) beskriver, därför kvinnor i högre utsträckning än män också väljer att arbeta deltid. Kvinnan har således klivit in och tagit plats på en ”manlig” arena, medan mannen inte i samma grad intagit en plats på en ”kvinnlig”. Detta tolkar vi skapa en obalans i arbetsfördelning och ansvar. Kvinnans bild av det manliga blir också störd av mannens modernare roll. Denna bild kan tolkas vara ett resultat av kvinnans egna erfarenheter (dåtid-nutid), länkade liv och relation till tidigare familjgenerationer och deras synsätt (Glen & Elder, 1998). Det finns alltså en ambivalens i kvinnornas upplevelser. Vår tolkning är att mödrarna vill att det ska vara jämställt, men på deras egna villkor. Likt vad Bäck-Wiklund och Bergsten (1997, s.60) beskriver så lever de traditionella differentierade könsidealerna ännu kvar i det västerländska samhället. Parallellt med detta introduceras ett modernt jämställdhetsideal som krockar med traditionella föreställningar. Detta skapar mångtydighet och en yngre kohorts kvinnor upplever att de behöver prestera mer då de är aktiva på fler arenor än nånsin. Den frihet som är en konsekvens av en ökad jämställdhet kan begränsas av det faktum att diskurser omgivande ”den goda modern” fortfarande lever kvar. Generellt kan attityden hos kvinnorna uppfattas i en vilja att leva jämställt, ändå beskrivs tillvaron i en snedfördelning av sysslor. Vi tolkar att kvinnorna fortfarande axlar ett större ansvar för barn och hem. Mannen upplevs vara

befriad från större ansvar och har också ett större utrymme att leva ett individuellt liv. Ett gemensamt missnöje uppenbarar sig hos kvinnorna vad gäller dessa skillnader.

Vår tolkning är också att det finns en viss ambivalens i jämställdhetsfrågan och åsikterna kring tillfällena då jämställdheten uppfylls går isär, exempelvis i frågan om delad föräldraledighet. Sofie betraktar uppdelningen av föräldraledighet positivt medan Lotta uttrycker ett förakt mot mannens modernare roll som föräldraledig ”lattepappa”. Stina anser att föräldraledighet ska vara en valfrihet och förmedlar frustration över det faktum att det styrs av ett regelverk. Traditionella föreställningar främst gestaltade i en fråga om praktisk uppdelning tolkas kollidera med den nutida kvinnans roll. Detta skapar svårigheter för kvinnorna att orientera sig i relation till alla de normer, olika värderingar och förväntningar som finns inom båda diskurserna. Här uppfattar vi en kollision mellan naturlighetsdiskursen och jämställdhetsdiskursen. Den yngsta kohortens mödrar ger en bild av att deras ökade handlingsutrymme är en faktor som gör det svårare att finna en balans i tillvaron som mamma i relation till att vara en framåtsträvande kvinna i dagens samhälle. Krav som ställs på kvinnan och som omger utseende, karriär och självförverkligande följer med in i moderskapet. Vår tolkning är att det pågår en slags oreda i diskursen som omger moderskapet där nutid slits mellan dåtid och framtid, det traditionella och det moderna. Diskursen utmanas av en rådande jämställdhetsdiskurs och trots att den moderna kvinnan och modern har ett flexiblare ramverk att förhålla sig till, så riskerar hon ändå att avvika eftersom linjen mellan vad som accepteras och inte är väldigt tunn.

6.6 ÄR MAMMA LIK SIN MAMMA?

6.6.1 FAMILJ 1

I denna familj finns en samstämmighet mellan kvinnorna med uppfattningen om att kvinnan axlat och fortfarande axlar ett större ansvar för barn och hem. Ann-Marie i den äldsta kohorten och Britt i den mellersta ifrågasätter inte detta. Först i mötet med Sofie i den yngsta kohorten upplevs och framställs detta negativt. Vår tolkning är att jämställdhetsdiskursen tar sig uttryck i ett ifrågasättande av sådant som av tidigare kohorter betraktats som självklarheter. Sofies inställning till att leva jämställt är stark och i hushållet delas lika vad gäller ansvar. Jämställdheten betraktas av Sofie som en förutsättning för att hon och hennes sambo från början skulle bilda familj. Detta kan också kopplas till att det, likt vad Bekkengen (2002) belyser, idag

ofta handlar om tvåförsörjarfamiljen. Detta kan tänkas kräva en ökad insats av pappan i hemmet. Britt beskriver en känsla av dåligt samvete när hon börjar jobba och lämnar barnen till barnomsorg. Denna upplevelse skulle kunna tolkas som en konsekvens av hennes egen mors värderingar och närvaro vid tiden då hon själv var barn. Trots Britts skuld känslor inför sitt behov av barnomsorg, så tolkas inte detta skapa likartade känslor hos Sofie. Här kan vi se att samhället och den tid Sofie lever i har mer betydelse för diskursens påverkan på henne än kvinnornas påverkan på varandra i familjeledet (Glen & Elder, 1998). Sofie beskriver visserligen värdet hon upplevde i att ha en egen mamma som sällan var borta men vill samtidigt för egen del uppnå någonting ”mer”. Hon poängterar att denna strävan skapar en stark känsla av otillräcklighet och en känsla av att hon behöver vara så mycket mer än sin mor och mormor. Otillräckligheten som ett slags jämställdhetens pris. Trots Sofies moderna förhållningssätt tolkar vi en viss konflikt i en traditionellare bild omgivande moderskapet då hennes referenser är formade av tidigare familjgenerationer.

6.6.2 FAMILJ 2

Det blir återigen tydligt att en dialog som omger jämställdhet inte existerar på samma sätt hos en äldre kohort. Vid tiden då Gunvor får sitt första barn var det i högre grad givet att kvinnan skulle vara hemma. Kvinnan och mannens positioner tolkas inte ha förhandlats av någon part. I denna familj har kvinnorna i både en mellankohort och en yngre kohort erfarenhet av att vårda barn själva. Dock har Lotta, kvinnan i den yngre kohorten trätt in i moderskapet med en man vid sin sida medan Susanne i mellankohorten träder in i en tvåsamhet först då hennes förstfödda dotter är några år. Hennes bild av en jämställdhetsdiskurs är likt sin mors i den mån att hon anser att mannen och kvinnan bär på olika praktiska egenskaper, och man/kvinna ägnar sig åt de sysslor som de är bäst lämpade för. Detta synsätt kan tolkas vara en konsekvens av att Susanne bär med sig erfarenheter från sin egen barndom och implementerar det i sina egna uppfattningar, vilket kan kopplas till Glen och Elders (1998) ide om hur individen påverkas av sociala och historiska influenser. Dock kräver Susanne en mer jämställd tillvaro vad gäller att få avlastning och vila. En faktor som kan tolkas ha påverkats av hennes egen roll som förvärvsarbetare. Susannes dotter Lotta och hennes upplevelser av diskursen präglas av mycket missnöje och en känsla av att göra det mesta på egen hand, tvåsamheten till trots. Hon har också en mer komplicerad relation till jämställdheten. Detta speglar sig i bl. a i missnöje över ”lattepappor” med bärselar, ett tecken på en mer jämlik fördelning. Vår tolkning är att denna upplevelse kan härledas till tidigare familjgenerationer

och den diskurs som mor och mormor omskapat i ett rättfärdigande av uppdelning i praktiska färdigheter och därmed också i könens olikheter.

6.6.3 FAMILJ 3

Denna familj utmärker sig något i relation till de andra familjerna då kvinnorna ur den äldre- och mellankohorten, Ingegerd och Anna, levit och lever med jordbruk. Detta har inneburit att männen varit fysiskt närvarande på ett sätt som inte ses i de andra familjerna. Trots detta är kvinnorna överens om att det inte varit jämlikt fördelat i den mån att männen haft ansvar för hushållssysslor eller ansvar för barn. Båda kvinnorna lever, oberoende av tidpunkt, i vad vi tolkar stereotypa förhållanden där de själva har rollen som hemmafru under barnens uppväxt. Detta skiljer också ut Anna från övriga kvinnor ur mellankohorten. Hon är traditionell i uppfattningar som exempelvis att inte kräva hjälp eller avlastning då mannen kommer hem efter en arbetsdag och i att ställa sig frågande till att kvinnor kan välja att inte vara hemma med barn och ha andra behov. En tolkning är att diskursiva element, såsom jämställdhetsdiskursen, når ut senare på landsbygden och att traditionella diskurser där har en fastare förankring, en förankring som också kan stärkas av kvinnornas såväl fysiska som sociala närhet till varandra. Väl på plats ges diskursen inte det utrymme som behövs för att få fäste då könsroller manifesteras i betydligt fastare positioner man och kvinna emellan. Stina som representerar den yngsta kohorten bryter dock ett traditionellt mönster i denna familj. Det finns ingen direkt dialog som omger jämställdhet då hon lever själv med sin son. Dock skymtar ett missnöje kopplat till bekantas upplevelser av föräldraledighet och det faktum att de inte själva får välja över sin tid. Stina skiljer sig i mångt och mycket från sin mor och mormor i uppfattningar som omger uppdelning. Av detta visar sig i att hon bär sitt huvud högt över att hon ensam bär ansvaret över sin son och i den frånvaro av negativa känslor kopplade till detta faktum. I detta tolkar vi att både mor och mormor varit en stor stöttande och avlastande del, vilket också kan ses i familj 2. På detta sätt finns en öppenhet, förståelse och ömsesidig respekt till varandra i avseende av att gemensamt vara mödrar, men också kvinnor.

6.7 SAMMANFATTANDE DISKUSSION- JÄMSTÄLLDHETSDISKURSEN

Jämställdhet i form av en dialog kring exempelvis pappaledighet är mest relevant för yngsta och mellersta kohorten. Men som vi sett tidigare i jämförelser så går åsikterna isär vad gäller synen på delad föräldraledighet både inom kohorter och mellan familjgenerationer. I den

Yngre kohorten har jämställdhet på olika sätt implementeras och ses mer som en självklarhet än hos de två andra kohorterna. I likhet med vad Magnusson (2006) menar så tolkar vi att nya föräldra- och könsideal har skapats mellan en äldre kohort och en yngre kohort. Den äldre och den mellersta kohorten upplever i högre grad att pappornas insats varit tillräcklig i den mån att de var delaktiga, i främst aktiviteter med barnen. De betonar i högre grad den praktiska aspekten av uppdelningen av sysslor i hushållet och uttrycker explicit en åsikt i linje med att kvinnor och män är lämpade för olika saker och har olika praktiska färdigheter. Detta kan utifrån Hirdmans (1998) definition beskrivas som ett stereotypt genuskontrakt vilket främst de äldsta kvinnorna tolkas vara delaktiga i att upprätthålla. Hur diskurser upprätthålls eller ifrågasätts kan tolkas vara beroende av den tid i vilken kvinnorna får barn. Trots att den yngre kohorten- genom sin placering i tid och rum, har möjlighet att utmana ett stereotypt genuskontrakt så tolkas det ändå råda en gemensam syn hos alla kvinnorna, oberoende kohort och familj. Detta är synen på kvinnan/modern i en roll som arbetsledare i hemmet och den part som drar det tyngsta lasset vad gäller både barn och hushåll.

Vikten av materiella tillgångar är ett relativt modernt fenomen och kan kopplas till jämställdhet och hushållens ekonomiska tillväxt och även till tvåförsörjarfamiljen (Bekkengen, 2002). Det materiella upplevs inte lika betydelsefullt i vare sig i den mellersta eller äldsta kohorten. En äldre kohort beskriver hur de materiella tillgångarna inte spelade den roll det gör idag och att man nöjde sig med vad man hade. Det var möjligt att försörja en hel familj och överleva på en lön även om resurserna många gånger var knappa. Att skapa ett hem tog tid och fick ta tid, en tid man hellre lade på barnen. De yngsta mödrarna upplever till skillnad mot de äldre att kravet på materiella tillgångar såsom fina möbler, hus och bil är större och att det finns en inneboende konkurrens i samhället, framförallt familjer och mödrar emellan. En yngre kohorts kvinnor är visserligen mer jämställda men detta medför också fler krav på skilda fält. Kvinnan idag ska vara en supermänniska i den bemärkelsen att endast det bästa är gott nog. Det finns också starka element av tävling i de yngsta mödrarnas utsagor. En tävling mot varandra och andra superkvinnor. Kvinnor och mödrar kan idag i högre grad tolkas ta del av en retuscherad bild av verkligheten vilket kan bidra till en snedvriden bild av hur man bör vara som kvinna och mamma. Då det uppenbarar sig omöjligt att leva upp till denna ”verklighet” skapar det stress, ångest och ett dåligt samvete hos kvinnan. För trots en medvetenhet om denna föreställda utopi av moderskapet och att den inte är verklig, så strävar hon ändå ständigt mot att uppfylla den.

6.8 EAGENTID

Ett fenomen som återkommer i mötet med kvinnorna är begreppet egentid. Efter avvägning ansågs denna del vara alltför viktig för studien för att utesluta. Begreppet är centralt i relation till kvinnans handlingsfrihet och för att markera en central skillnad mellan en äldre och en yngre kohorts mödrar.

Begreppet egentid återkommer spontant och behandlas i relation till den tid som förr förväntades läggas på barn och hem. Den äldre kohortens kvinnor beskriver egentid som ett modernt fenomen. Gunvor beskriver:

Nu ska de ha så mycket egentid, men då hade man ju ingen egentid även om man var hemma för man hade ju alltid någonting att göra...

Upplevelsen som Gunvor och de andra kvinnorna inom den äldre kohorten förmedlar är att en uppdelning mellan vad som kan betraktas som fritid och arbetstid inte fanns. All tid gick under en och samma kategori och innefattade att ta hand om barnen. Susanne i mellankohorten förstärker bilden av egentid som ett begrepp skapad i och för mammor i modern tid:

För det är ju någonting som har kommit i denna generation. Egentid fanns ju inte, det ordet fanns ju inte när ni växte upp utan det är klart att en tyckte det var gött att få gå någonstans men det var aldrig liksom det här att man behövde vara tränad att man skulle vara så fin och det här, det var det inte...

Anna menar att synen på egentid har förändrats:

Jo men det har säkert förändrats det tror jag., det är säkert mer nu så att det ska vara lite egentid eller vad det nu kallas då...

Susanne uppvisar ett större behov av att få vara ensam än Anna och menar att kraven på kvinnan ökat i takt med en utveckling framåt. Kraven på kvinnan kräver mer tid utanför familjen.

Susanne beskriver:

Ja men jag menar man kanske inte hade kammat sig en gång vet du och du brydde dig inte om det på något vis. Men idag är det ju ett annat och då fanns det ju inte det här Facebook för det tror jag är en bov alltså.

Förväntningar och krav som omger moderskapet tolkar vi kopplas till ett modernt informationssamhälle och den tillgänglighet dagens unga har till sociala medier och därmed också möjlighet till inblick i varandras liv. Större krav läggs på utseende och självuppfyllelse och är ett mått på framgång. Denna aspekt kräver tid utanför hemmet. I den yngre kohorten

beskrivs egentiden på olika sätt och olika känslor inför detta uppenbaras. Sofie värdesätter denna tid högt och anser sig ha rätt till att ibland ge sig själv utrymme att tillgodose sina egna individuella behov. Samtidigt menar hon att det inte är accepterat att lägga för mycket tid på sina egna individuella intressen eller att välja karriär före barn. Stina poängterar starkt hur hon också värderar det sociala och ”vill ut” och träffa folk. Stina beskriver:

Alltså det är ju så socialt idag, nu går man ut, alltså även 6 veckor efter en graviditet... man måste få komma ut! Så är det kan jag tycka, att man behöver... även då om det är jättemysigt att vara hemma, men man behöver ändå komma iväg för att för att komma hem igen.

Lotta å andra sidan beskriver hur hon upplever att egentiden många gånger kan kännas stressande, som ännu ett moment som ska hinnas med. Vår tolkning är också att det finns en bild av hur egentiden ska spenderas. Det handlar då främst om att ta hand om sig själv och träna för att hålla sig i form, en förväntning och ett stressmoment som sociala medier till hög grad påverkar. Istället för en inspiration och motivation upplever Lotta detta som en stress och som ett krav hon istället reagerar negativt mot. Lotta beskriver också hur förväntningarna på henne visar sig i reaktioner även de helger då hon inte har barnen. Hon beskriver helger med egentid:

Ja det kan det ju vara: - ja men du ska väl vara hemma och ta hand om dina barn! Speciellt sen man blev själv, att ja men du ska väl vara hemma och ta hand om dina barn, ja men nu är det ju så att jag är barnledig varannan helg och då gör jag precis vad jag vill, då får jag vara 14 igen om jag vill. Ja men det känns såhär: -du ska inte säga någonting vad jag ska göra och inte göra!

Men trots denna negativa upplevelse så visar ändå Lotta prov på hur hon står upp för sig själv och mot dessa förväntningar. Att hon är medveten om dessa, känner en stress men ändå gör som hon själv känner. Vid frågan om hon upplever dessa förväntningar som en begränsning svarar Lotta:

Nej jag gör ju vad jag vill, eller typ att man inte får vara klädd på ett visst sätt för att man är mamma och ja... men gud jag går väl i korta shorts om jag vill eller går runt i halvstring och behå och klipper gräsmattan.

Egentid ses alltså som ett modernt påfund och existerar inte i den äldre kohortens livsvärld. Den mellersta kohorten beskriver egentid som något skapat för mammor i modern tid men ett behov av att få vara ensam uttrycks ändå ibland. Det är först inom den yngsta kohorten som egentid diskuteras och värderas. Idag har människor i allmänhet och kvinnan i synnerhet möjligheten att å ena sidan röra sig över gränser men också ifrågasätta och påverka dem. Vår tolkning är att denna möjlighet inte fanns på samma sätt vid tidpunkten då en äldre kohorts

kvinnor fick barn. Äldsta kohortens mödrar tolkas inte heller ha den frihet flickor och unga kvinnor har idag, varken före eller under moderskapet. Kvinnans roll bestod i att följa en given väg och ett givet kall och beskrivs inte heller som någonting man har önskat att påverka. För unga mödrar idag är upplevelsen att det finns ett kall efter något mer. Idag tolkas en uppfattning existera kring att kvinnor liksom män bör uppfylla sig själva innan familjelivet. Den ökade handlingsfriheten, framförallt före moderskapet, har säkerligen effekt på hur kvinnan upplever tillfredställelse i sin nya och mer fasta roll som mamma.

Vi tolkar det som om begreppet egentid kan kopplas samman med samhällets ökade Individualism. Individualism, ett av modernitetens främsta kännetecken poängterar vikten av att vara ”din egen”. Giddens (2007) talar om individualismens uppkomst och belyser specifikt hur kvinnan inte längre är begränsad till hemmet. Denna aspekt yttrar sig i mötet med kvinnorna i exempelvis en dialog som omger just egentid. Individualism och att vara din egen individ var inte ett alternativ förr, livet tolkas istället kretsas kring gruppen och familjens behov. Individualismens intrång i familjelivet och den privata sfären kan därför vara på en viss bekostnad av gruppen/familjen. Något som också kvinnorna poängterar. Utifrån informanternas utsagor kring begreppet kan det antas att den äldsta kohortens kvinnor inte haft tillgång till den egentid som handlingsfrihet medför. I detta uttrycks inget missnöje och mycket tyder på att kvinnan förr i högre grad rörde sig inom sina klassgränser. Detta kan också tolkas ha medfört att hon inte hade inblick i hur andra kvinnor levde på det sätt vi har möjlighet till idag. Positivt i den bemärkelsen att det inte fanns samma tillfällen att jämföra sin egen tillvaro med andras och att kvinnan i högre grad upplevde tillfredställelse med sitt eget liv. Tid förr upplevs också ha varit mindre uppdelad mellan olika roller. Det fanns en annan tidsram att förhålla sig till i livet som hemmafru. En yngre kohorts kvinnor ingår i betydligt fler och skilda sammanhang vilket medför en högre grad av kategorisering av tiden för olika aktiviteter. Vår tolkning är att egentiden i modern tid fyller funktionen av att stilla ett behov av självuppfyllelse och egenvård och därmed också kan kopplas samman med moderniteten och samhällets ökade individualism.

7. DISKUSSION

Studien syftar till att genom kvalitativa intervjuer fånga upp och öka förståelsen för hur moderskapet har sett ut och förändrats över tid genom subjektiva berättelser från kvinnor i tre kohorter och familjer. Därför har vi i grunden använt oss av ett livsloppsperspektiv som ett sätt att fånga upp tidsperspektivet, för att sedan studera empiri och analysera utifrån en teoriram som utgår från en naturlighetsdiskurs och en jämställdhetsdiskurs. Vi har använt oss av frågeställningar som öppnar upp för den narrativa livsberättelsen hos informanterna och vår strävan är att genom denna studie klargöra för hur dessa diskurser beskrivs mellan kohorterna och inom familjerna. Karakteristiskt för rapportering av narrativ forskning är just att man sammanflätar teori och empiri vilket vi strävat efter i resultat och analysdelen.

Hur talar kvinnorna om sitt moderskap?

I kvinnornas livsberättelser uppenbarar sig likartade men också olikartade upplevelser av att vara mamma. Dessa upplevelser skiljer sig åt både mellan kohorter och inom familjer. Inom den äldre kohorten upplevs moderskapet mindre kravfyllt och det finns ett lugn och en acceptans i denna givna roll. Förr fanns en viss status och en stolthet i att fostra barn och att hänge sitt eget individuella liv till att omvårda någon annan. Inom den mellersta kohorten är den generella upplevelsen mer delad. Kvinnorna upplevs slitas mellan traditionella och modernare föreställningar omgivande moderns roll. Kvinnorna är en del av ett samhälle under utveckling, men bär ändå med sig arvet från tidigare familjegeneration. Den yngsta kohortens mödrar talar om och beskriver moderskapet som en kravfylld tillvaro. Det finns en tydlig konflikt mellan att vara ”sin egen” och ”lyckas” vid sidan av moderskapet. Kvinnorna känner tydligt av traditionella förväntningar vilka gestaltar sig i vad som upplevs vara lämpligt och inte i relation till moderskapsrollen.

Hur framträder normativa föreställningar kopplat till en naturlighetsdiskurs eller jämställdhetsdiskurs omgivande moderskap?

Naturlighetsdiskursen är ofta uppburen med en täckmantel av just ”det naturliga” och andra outtalade ”självklarheter” som följer med att modern är född i en kvinnas kropp. I vårt möte med kvinnorna gestaltar sig naturlighetsdiskursen på ett något sånär likartat sätt. I den äldsta och mellersta kohorten talas det om praktiska aspekter i uppdelning av sysslor. Det talas om ”att det bara var så” och att det var en tillvaro man fann sig i, den var naturlig. I den mellersta

kohorten börjar diskursen utmanas något, men betoning på det praktiska är fortfarande överhängande. Först i en yngre kohort utmanas denna bild då praktiska färdigheter kopplat till kön inte lyfts på samma sätt. Här upptäcker vi istället hur en diskurs omgivande en god moder modifierats och omvandlats till en modernare version som vi valt att namnge ”den perfekta kvinnan”. Denna diskurs innehåller fler dimensioner på ett individuellt och ytligt plan och utövar därför stor press och stress på dagens unga mammor. Ett eko av en traditionellare diskurs tränger dock igenom. Dessa traditionella föreställningar och förväntningarna som omger moderskapet kan beskrivas främst innebära att kvinnan/modern ska ägna stor tidsmässig närvaro i hemmet och med barnen. I vilken utsträckning kvinnan utför hushållssysslor och i vilken mån hon saknar ett ”individuellt liv” vid sidan av familjen. Denna kollision av föreställningar skapar även konflikt hos den mellersta kohortens mödrar vilka i högre grad och till skillnad från tidigare familjegeneration, förhåller sig till en jämställdhetsdiskurs.

I en äldre kohort talas det inte om jämställdhet. Denna diskurs framträder tydligare i mötet med den mellersta kohortens mödrar. Jämställdhet kopplas till att kvinnan intar större plats på arbetsmarknaden och diskuteras i relation till framförallt barnomsorg. Det är tydligt att jämställdhetsdiskursen utmanar naturlighetsdiskursen och skapar konflikt, samtidigt som den möjliggör och öppnar upp för en ny frihet hos kvinnan. Konflikten syns bl.a i en upplevelse av att jämställdhetsdiskursen utövar en ”tvingande” kraft i moderns förvärvsarbete och behov av barnomsorg. Allra mest uppstår dock en dialog som omger jämställdhet med en yngre kohort. Det finns en upplevelse av att jämställdhet inte existerar och att kvinnan fortfarande axlar det största ansvaret för barn och hem, en upplevelse som sträcker sig både över kohorter och inom familjer men som sällan präglas av begrepp som just jämställdhet. En yngre kohort upplever att den traditionella naturlighetsdiskursen eller diskursen om ”den goda modern” ofta gör sig påmind och begränsar/kolliderar med att leva jämställt. Diskurserna kan alltså ha en effekt av att verka tvingande åt båda håll. För att förtydliga: En ”framåtsträvande” diskurs, såsom jämställdhetsdiskursen, kan ha verkat och fortfarande verka begränsande på kvinnor som vill leva enligt traditionellare ideal i linje med naturlighetsdiskursen. Medan en ”bakåtsträvande” diskurs, så som ”den goda modern”, kan verka begränsande på dagens mammor som vill leva egna individuella liv vid sidan av sitt moderskap. Det ”egna” individuella livet kan idag mätas i begrepp som egentid. Denna innebär tid utanför familjen och tid som används för att tillfredsställa egna individuella behov. Denna omvårdnad av sig själv skapar en konflikt hos en yngre kohorts mödrar då den krockar med en traditionell uppfattning om hur en ”bra” mamma bör handla.

Hur lever normativa föreställningar kvar och förändras över tid?

Mellan kohorter:

Diskursen som omger den goda modern tar sig ofta ett subtilare uttryck och verkar i det dolda. I takt med en utveckling framåt har dock denna bild blottlagts och utmanats i större utsträckning än någonsin tidigare. Inom en äldre kohort ter sig normativa föreställningar vara just sanningar. De ”är” utan att ifrågasättas. Dessa normativa föreställningar motiveras inte så sällan med argument som att ”det var så det var” eller ”man hade sin plats och den accepterade man”. Normativa föreställningar omgivande ”den goda modern” gestaltar sig främst i hemmafrun och utmanas inte nämnvärt av någon annan jämlikt stark diskurs och föreställningar kopplade till detta. Först i mellankohorten ses ett tydligare avvikande från dessa normativa föreställningar och de naturlighetsargument som vi tolkar understödjer diskursen. Dessa färdas inte enbart mellan kohorter och i kvinnors egna individuella liv, utan bärs också upp av och reser med olika samhälleliga kontexter och institutioner som genom praktiker bidrar till att befästa diverse ”sanningar” omgivande moderskap och kvinnlighet. Inte så sällan på bekostnad av kvinnans handlingsfrihet.

Det råder alltså ingen tvekan om att normativa föreställningar färdas i tid och rum. Det intressanta är att se hur dessa antar nya former och skapar nya ramverk för kvinnan och modern att förhålla sig till. Hur en diskurs i olika tider utmanas av föreställningar kopplade till andra diskurser och i vilken mån dessa påverkar den modifiering som sker.

Inom familjer:

Normativa föreställningar kopplade till diskurser kan tolkas överleva i det faktum att kvinnors liv är länkade. Upplevelser och minnen från kvinnans barndom i relation till den egna modern skapar känslor vilka kan komma att påverka kvinnans upplevelser och handlande inom moderskapet. En referensram som verkar för att föreställningar lever vidare inom familjen. Trots att diskurser och föreställningar omgivande dessa är starka så ser man att kvinnans egen relation till sitt barn står över denna ”tvingande” kraft i den aspekt att mödrarna stöttar sina döttrar vid ett avvikande från normer, inom framförallt ett avvikande från familjesammansättning. Detta kan tolkas bidra till att diskursen omtolkas i nästkommande familjegeration och förs över i en ny och modifierad form.

7.1 REFLEKTIONER

Trots att samhället förändrats sedan 50-talet så tyder mycket på att traditionella föreställningar omgivande moderskap lever kvar inom den moderliga diskursen. Den samhälleliga bilden av hur dagens mammor ska vara präglas fortfarande av ett traditionellt husmorsideal. Vid sidan av detta ideal konkurrerar en mer modern bild av kvinnan i ”den framgångsrike yrkeskarriärsten” som ska vårda sig själv och sitt yttre. Individuella framgångar är ett kvitto på att man har lyckats i livet. Dagens unga mödrar visar tydliga tecken på att en generell bild av ”en perfekt kvinna” bidrar till känslor av att inte räcka till. Det framstår som om diskursen om ”den goda modern” modifierats och lever vidare inom en diskurs som istället omger ”den perfekta mamman”. Denna moderniserade diskurs innefattar mer yta, högre grad av individualism och en större självcentrering. Adderat i denna diskurs finns samtidigt arvet av en traditionell, normativ och mer stereotyp modersroll. Detta med en effekt av att mödrar idag känner mer stress och upplever känslor av otillräcklighet. Kollisionen av förväntningar skapar konflikt.

Tid kopplat till närvaro hos barnen är begrepp som återkommer i mötet med kvinnorna. Möjligheten till denna närvaro kan kopplas till en positiv eller negativ upplevelse av moderskapet. Tiden tillsammans med barnen värderas i efterhand högt av en äldre kohort medan en yngre uttrycker tidsbristen som en börda och en källa till dåligt samvete. Inom föräldraskapet upplevs kvinnan fortfarande bära ett större ansvar vad gäller barn och hem. Även om hon likt mannen också har en roll som förvärvsarbetare, så existerar fortfarande en ojämlig fördelning av hushållsarbete och ansvar mellan könen inom familjen. Trots att kvinnans handlingsfrihet ständigt har ökat i vårt västerländska samhälle i flera decennier och trots en medvetenhet om jämställdhet, så påverkas fortfarande kvinnors handlingsfrihet av naturlighetsargument och normativa föreställningar kopplade till en traditionellare diskurs. Detta skulle kunna bidra till en ambivalens i vilka handlingar som är accepterade och inte då kvinnan borde ha en individuell utveckling mot autonomi, men samtidigt bromsas av traditionella förväntningar och ideal. I denna aspekt så är samhället fortfarande låst i uppfattningar som omger den kvinnliga kroppen och det faktum att hon är ”designad” för reproduktion. Kvinnan som bär på en livmoder förväntas ha moderskapet som ett kall. Vidare att också leva för att fostra sina barn. Således sätter den biologiska aspekten agendan för hur livet som kvinna, och senare eventuellt moder ska se ut. Upprätthållandet av traditionella föreställningar och arvet av diskursen omgivande ”den goda modern” kan också förklaras i att kvinnors liv är länkade.

Vi kan belysa och förtydliga detta fenomen i ett ”eget” begrepp: ”att leva i kanon”. Vilket innebär att kvinnorna inträder på olika platser i varandras livscyklar och följer varandra med startpunkt i olika tider. Föregående kvinnas liv har startat i en annan tid och med en given melodi. Ett nytt kanon startar då en dotter föds, melodin är den samma och färdas vidare med ett nytt kanon och en ny individuell tolkning, in i en ny tid då en ny familjegeration tar vid. Syftet med denna tankebild är att tydligare beskriva hur diskursen lever vidare men modifieras och omformas, och att kvinnorna följer varandra på separata men ändå korsade livsvägar med startpunkt och mål i olika och skilda tider.

7.2 REFLEKTION ÖVER UPPSATSARBETET

I ett inledande skede av studien var vår tanke att endast studera moderskapet i familjeled. Dock uppenbarade sig en viktig tidsaspekt vid kodningen av det empiriska materialet, vilken vi ansåg var av allt för stor vikt för att utesluta. Valet av att dela in i kohorter och familjegerationer blev alltså ett sätt att förtydliga diskursernas tidsmässiga förankring, modifiering och modernisering. Om vi enbart hade fokuserat på att studera familjegerationer så hade intervjuguiden behövt omformuleras till att beröra mer direkta frågor kopplade till kvinnornas påverkan på varandra inom familjerna. Familjeaspekten hade därmed fördjupats, men kanske på bekostnad av att förståelsen av diskurserna. Med studiens storlek i åtanke hade det i detta fall försvårat en generalisering av hur diskurserna yttrar sig tidsmässigt och inom olika kohorter. En så viktig del för att förstå i vilka fragment diskurserna går i arv inom familjen.

7.3 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING

Förslag på vidare forskning omgivande moderskapet kan innebära att upprepa en likartad studie på nästkommande kohort och familjegeration. Detta för att studera om empirin ger ett liknande resultat eller om diskursen om ”den goda modern” med tiden modifierats ytterligare och på vilket sätt. Ännu ett förslag på vidare forskning skulle innefatta en kombination av en kvalitativ och en kvantitativ studie i större format för att nå ett mer omfattande resultat. Detta skulle bidra till att ge en mer övergripande bild av hur olika, skilda faktorer såsom exempelvis socioekonomisk status och geografisk plats spelar in i diskursernas verkan och i hur kvinnan upplever dessa inom ramen av moderskapet. Andelen kohorter skulle eventuellt kunna utökas för att få en ännu klarare och mer omfattande bild av den tidsmässiga påverkan som utövas på diskurserna.

Källförteckning:

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber AB

Bekkengen, Lisbeth (2002). *Man får välja- om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Doktorsavhandling, Karlstads Universitet. Malmö: Liber AB

Bengtson, V. L & Allen, K. R (1993). *The lifecourse perspective applied to families over time*. In: P. G Boss, W. J Doherty, R. LaRossa, W. R Schumm & S. K Steinmetz (Eds.) *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach* (pp. 469- 499). New York: Plenum Press

Bäck-Wiklund, M. & Bergsten, B. (1997). *Det moderna föräldraskapet- en studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och kultur.

Connell, R. (2009). *Om genus*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Elder, Jr & Glen, H (1998). *The life Course as Development Theory*. I: Child Development, Vol. 69, Nr. 1 (Feb, 1998). pp 1-12. (URL: <http://www.jstor.org/stable/1132065>)

Foucault, M. (2008). *Samhället måste försvaras*. Hägersten: TankeKraft Förlag.

Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur AB

Giele Janet Z. & Elder Glen H. (1998). *Methods of Life Course Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

Hirdman, Y. (1998). *Med kluven tunga: LO och genusordningen*. Sthlm: Bokförlaget Atlas

Jeppson, Grassman & Hyden (2005). *Kropp, livslopp och åldrande: några samhällsvetenskapliga perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur AB.

Magnusson, E. (2006). *Hon, han och hemmet: genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer*. Stockholm: Natur och kultur.

Miller, T. (2007). I *Gender & Society*: "Is this what motherhood is all about?"- *Weaving experiences and Discourse through Transition to First-Time Motherhood* (vol. 21 No. 3, June 2007). DOI: 10.1177/0891243207300561

Nilsson, R. (2008). *Foucault- en introduktion*. Malmö: ÉGALITÉ.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm, Bromma: CM-Gruppen AB.

Wedin, L. & Sandell, R. (2004). *Psykologiska undersökningsmetoder- en introduktion*. Lund: Studentlitteratur AB.

Östlihn, M. (2009). *Den respektabla modern- en diskursanalytisk studie av moderskapet*. Lunds universitet: Department of genderstudies. ID: 1415695

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Levnadsforhallanden/Tidsanvandningsundersokningen/12226/12233/Genomsnittlig-tid-for-olika-hemarbetsaktiviteter-2010-2000--1990-Befolkningen-20-64-ar-Alla-veckodagar/ hämtat: 2016-08-24.

Intervjuguide

Vad vi avser att studera:

Vi är intresserade av hur moderskapet sett ut och förändrats över tid. Vår avsikt med denna intervju är att få ta del av **er** upplevelse och erfarenhet som mamma. Vi är väldigt intresserade av att få höra om hur samhället såg ut... Vi utgår från ett livsloppsperspektiv som tar hänsyn till att människors liv ingår i en tidslig och rumslig kontext. Vi tror att livet till stor del påverkas av den tidsperiod man lever i och i det samhället man ingår i under sin livstid. Vi tänker därför att tidsperiod och samhälle även påverkar vår egen och andras syn på mammarollen.

Forskningsetik:

Informera om konfidentialitetskravet, informerat samtycke och nyttjandekravet

Fråga om det går bra att vi spelar in?

Förklara att vi jobbar utforskande och att de då gärna får berätta fritt, berätta sitt/sina egna tankar på sitt eget sätt

Nyckelord: moderskap, norm, diskurs, samhällsliga strukturer, makt, disciplinering, livslopp, generationsskiftningar, socialiseringsprocesser, historisk, social och kulturella faktorer och kontext, socialt arv,

Halvstrukturerad intervjuguide

Bakgrundsvariabler:

Födelseår:

Årtal första barnet:

Hur många barn har du:

Bostadsort vid barnets födelse och/eller första år:

Civilstånd under småbarnsåren:

Sysselsättning under småbarnsåren:

Bred fråga först- ställ öppna frågor som börjar med berätta.

Berätta om dig själv och hur det är och var att vara mamma i samhället du lever/levde i.

1. Hur ser du på dig själv som mamma? Hur uppfattar du dig själv som mamma?
2. Anser du att du har förändrats över tid i din mammaroll? På vilket sätt?
3. Hur ska en mamma vara tycker du? Vad har du för egna värderingar kring moderskap?
4. Vart tror du att dessa tankar om hur man ska vara som mamma kommer ifrån? värderingar grundar sig i?

5. Hur var din egen mamma? Hur tror du att din egen mamma har påverkat dig i din mammaroll?
6. Vilka moderliga egenskaper hos din mamma har du utifrån din mammaroll velat föra vidare till dina barn? Vilket arv har du tagit med dig?
7. Vilka egenskaper har du inte velat föra vidare?
8. Upplevde du att din mamma i sin mammaroll agerade på ett sätt som var traditionellt för den tiden?
9. Upplevde du att din mamma i sin mammaroll agerade på ett sätt som inte var traditionellt för den tiden?

10. Hur såg samhället ut vid tidpunkten då du fick barn? Vad var den traditionella uppfattningen av moderskapet?
11. Vad var accepterat och vad var inte accepterat vad gäller moderskap?
12. Vilka förväntningar upplevde du att omgivningen ställde på dig som mamma vid tidpunkten för ditt första barn? Hur visade sig dessa förväntningar?
13. Reglerade dessa förväntningar ditt handlande i förhållande till din roll som mamma? Har du känt dig begränsad? I så fall på vilket sätt?

14. Kan du försöka förklara vilka känslor som skapades inom dig i och med dessa förväntningar?
15. Har du upplevt att omgivningen har påverkat dig i hur du agerat i rollen som mamma? På vilket sätt?
16. Känner du att du tillåtits leva ditt liv som du velat sen du fick barn?
17. Vad och/eller vilka upplever du har påverkat dig mest i rollen som mamma?

18. Hur upplever du samhällssynen på mödrar nu jämfört med då du fick barn?
19. Fördelar och/eller nackdelar med att få barn under det decenniet du fick barn?
20. Sånär i efterhand och med tanke på vad vi har pratat om, hade du gjort något annorlunda om du fått barn idag? I så fall vad?
21. Är det något vi glömt? Finns det något du vill tillägga? Utveckla om du tycker något inte kommit upp under intervjun.

